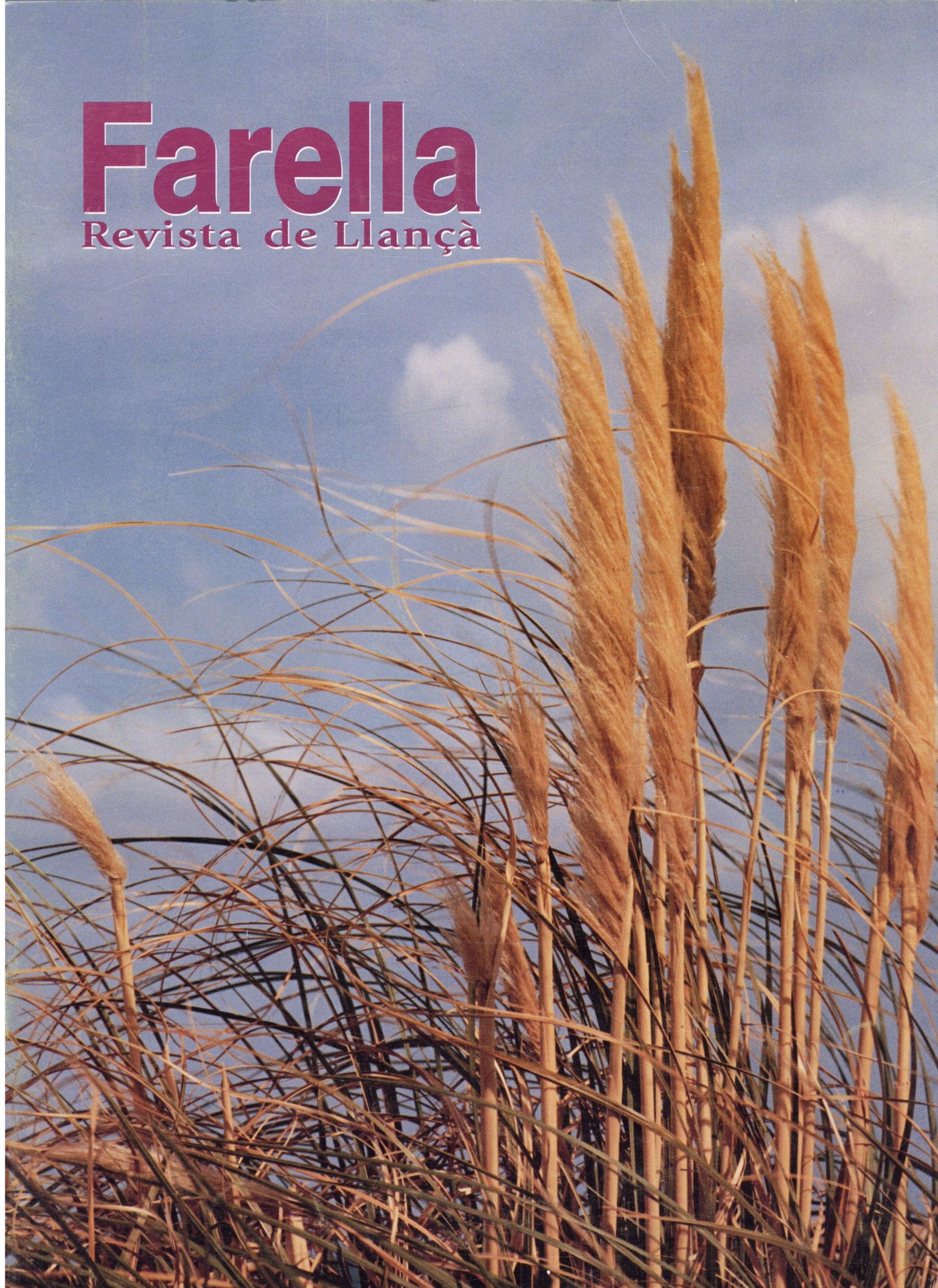

Farella

Revista de Llançà

ASSESSORAMENT I GESTIÓ
CORREDORIA D'ASSEGURANCES

GARBÍ ASSOCIATS GRUP

FISCAL

LABORAL

LEGAL

COMPTABLE

C. D'ASSEGURANCES

FARELLA

Revista de Llança
Núm. 17
Novembre 2003
Preu: 3 €

Arxiu
Municipal
de Llança

*mots
al
vent*

JOSEP M. SALVATELLA

■ *Gràcies, Fer*

Aquest setembre passat, em van donar un premi. Va ser a la ciutat de Lleida, de mans de l'alcalde Antoni Siurana, però els responsables reals de l'efemèride foren els organitzadors d'Humoràlia, manifestació diversa i divertida al voltant de l'humor que, en forma de biennial, arribà enguany a la seva tercera edició. El motiu del guardó: el premi Gat Perich, de Llança.

Els actes d'Humoràlia s'escampen al llarg d'un mes: conferències, exposicions, trobades, premis, activitats al carrer, actuacions escèniques... L'ànima de l'empresa, amb un bon equip al darrere, es diu Ermengol Tolsà, ninotaire a *El Segre* i el *Diari d'Andorra*, català nascut a l'Argentina. Enguany, l'autor convidat ha estat Kim, ben conegut dels llançanencs, i els premiats amb el trofeu Humoràlius, a més del qui signa, l'exrector de la universitat d'Alcalà, Manuel Gala, i l'argentí Marcelo Niño. Destacaven, en una variada programació, l'exposició del gallec Xaquín Marín, entorn de la marea negra del *Prestige*, i dues col·lectives de dibuixants portuguesos i palestins. Des de l'escenari, l'actuació de l'uruguaià Godoy.

És aquesta de Lleida una distinció que m'ha fet gràcia, i mai més ben dit. M'ha permès conèixer un grup de gent molt interessant, en un context social diferent al nostre, i una ciutat que sovint tenim oblidada allà, terra endins. "Sé una ciutat, molt lluny d'aquí, dolça i secreta...", deia el poeta Màrius Torres amb tota la raó.

Aquest premi es concedeix a persones que, a criteri dels organitzadors, hagin fet quelcom important per a l'humor, sense ser humoristes professionals. Aquesta darrera consideració és l'única excusa que se m'acut perquè el tingui jo, que he presidit com a alcalde les vuit edicions del premi Gat Perich que s'han celebrat a la nostra vila. Però, de veritat, qui té el mèrit més rellevant en aquest afer és en Fer, i perdoneu el joc de paraules. El Gat Perich –una manifestació d'extraordinari ressò arreu, potser més que a casa– és obra de molta gent, cert, però ningú com aquest humorista lleonès afincat a Barcelona i amb casa i amics a Llança. Ell en té el mèrit com a pare de la idea i com a principal impulsor.

En Fer –José Antonio Fernández– exprofessor d'Història a diferents instituts, va arribar a *El Jueves* de la mà de Gin, el recordat Gin. Ha publicat a moltes revistes –*Patufet*, *El Papus*, *Barrabàs*...– i des del 1987 té un acudit diari a la tercera plana de *l'Avui*. Sovint comencem a mirar el diari per aquest punt, segur. A *El Jueves*, les seves sèries *Historias hermosas* i *Puticlub* s'han fet popularíssimes. En molts dels seus dibuixos, ell mateix ha reconegut que s'inspira en persones reals: entre la gent de Madres, per exemple, és famós un tal *Urelío*, fatxenda caçador de senglars. Els ninots de Fer, baixets i rodanxons, amb grans nassos lluents, són inimitables. En Fer parla amb un to suau, col·loquial, gairebé en veu baixa, potser resultarà que és un tímid que diu les coses més importants dibuixant.

Quan érem a Lleida, abans d'entrar a la Paeria, en Fer em va telefonar per felicitar-me i és cosa que li agraeixo molt. Avui, convé deixar les coses al seu lloc i em toca felicitar-lo a ell. L'humor, estimades senyores, benvolguts senyors, és quelcom molt seriós.

AJUNTAMENT
DE LLANÇA

Impressió
Gràfiques PUJOL
Figueras

Dip. Leg.: GI-1327/95

Amb la col·laboració de

Diputació de Girona

Portada:
CANYERS DE
TRAMUNTANA,
de Vicenç Pumarada

■ *Hivern a casa*

Jo va publicar *La Vanguardia*, l'agost del 92, signat per Pere Calders: "A vegades, hi ha algun estiuellant que fa càbales de com deu ésser Llançà a l'hivern. Jo estic segur que Llançà és com aquelles dones que són boniques fins i tot a l'hora de llevar-se, quan encara no han tingut temps de recórrer a l'ajut del maquillatge".

El poble sembla que dorm. Potser somnia. M'agraden aquests dies quiets, encalmats, quan sembla que al sol li costa d'eixir, ensonyat, del llit de mar. Són nits fredes, ara, i dies –al desembre, al gener– d'una tendra, fina, suavitat. Quan ens anem fent grans, penso, tendim a fugir de les estridències, de les dissonàncies, de la música disco i tecno i del soroll de les motos. Aspirem al silenci, a la dolça tranquil·litat, si pot ser a l'absència de dolor. És llei de vida...

La majoria de les flors han caigut i els jardins mostren la gràcia essencial de les escorces tibants, lluents, elegància altiva dels arbres despulats. La simplicitat on abans hi havia la complicació, el desgavell, l'excés. És el romànic enfront del barroc de l'estiu i la tardor. Pel carrer ens trobem cada matí els mateixos, a la mateixa hora: –Sembla que avui farà més fred. La tele ha dit...–. L'home que ve de buscar el diari, el que va a esmorzar al bar de la cantonada,

la dona que entra a la carnisseria, els vailets que enfilen el Gardissó cap al col·legi. I el dia que s'allargassa, peresós. De tant en tant, el rellotge del campanar ens recorda que sí que passa el temps.

Els diumenges, de sobte, sona el tret d'algun caçador matiner. Ja hem oblidat gairebé Sant Martí, però a voltes encara podríem parlar de l'estiuet. Josep Pla deia que als bons jorns d'hivern el blanc de les parets té una elegància viva, afable, com el dels paisatges italians de Corot. Martínez Lozano ens podria parlar, suposo, dels blancs de l'aquarel·la – blanc del paper en aquest Llançà d'hivern.

Diuen també que la lluna de gener és la més clara de l'any. En les nits seques, fredes, pels volts de Sant Vicenç, amb un petit bleix de nord, la dona-astre sembla esperar, nostàlgica, la serenata d'un Pierrot vagabund. Esperem, no sabem què, asseguts a la finestra. I sortim, més tard. A la llum difusa, vaga, l'olivera és plena de petites llàgrimes fosques. Novament Pla: "Després dels crepusculs tristos de l'hivern, contemplar l'entrada de la lluna als olivars és viure una exaltació viva i callada, clara, evanescent".

Tenia raó el mestre Calders: "Llançà és com aquelles dones que són boniques fins i tot a l'hora de llevar-se". Ei! Que n'hi ha poques...

JOAN M. PAU

■ *Un nou llibre vell*

Encara que sigui de forma molt breu –potser en farà un altre dia un comentari més aprofundit–, no puc deixar passar per alt l'edició, enguany per fi, de *Somni de Cap de Creus*, el magne conjunt poemàtic de Carles Fages de Climent, que ha vist la llum amb motiu del centenari del poeta. És la primera vegada que es posa en mans del lector la totalitat de l'obra, que Fages deixà inacabada després de treballar-hi una vintena d'anys. L'edició és a cura de Jordi Pla, professor de Llengua a Figueres, i s'ha basat en una primera recopilació i ordenació de la poetessa Montserrat Vayreda, feta en vida de l'autor.

Llarg poema, de temàtiques i mètriques diverses, dividit en una obertura, trenta-vuit cants, coda i epíleg, amb la presència constant del cap de Creus i, per extensió, de l'Empordà. Amb abundants referències a la mitologia grega –Afrodita, Pan, Calipso...–, sobretot a la primera part, l'autor incorpora així mateix llegendes i tradicions populars del país, i en

crea de noves a l'ensem. El banc del *Si no fos*, els Jocs Florals a cala Tamariua, la cobla de Tretzevents, la missa de Carlemany a Sant Pere de Rodes: "A cor amb les campanes cantava el primer gall, / del mas de La Climenta, La Birba i En Puignau;/ dotze li responien: un gall per cada mas". L'himne dels contrabandistes, la cançó del coraller: "Si fos coraller a Talabre, / posaria a salar cada estiu / la flor lila d'un gerd tamariu...". El novíssim diàleg de la sirena i el pastor: "Poguésser al castell de la Poncella! / Poguésser al rocam de Quermaçó / o a la Gallarda, closa a Castelló!/ Si pots venir un capvespre al Canigó /veuràs el far, de lluny, com una estrella". I l'*Oració al Crist de la Tramuntana*, que ha restat per sempre com a paradigma dels versos a la plana empordanesa: "Braços en creu damunt la pia fusta, / Senyor, empareu la closa i el sembrat; / doneu el verd exacte al nostre prat / i mesureu la tramuntana justa / que eixugui l'herba i no ens espolsi el blat".

■ Aquell estiu de 1903: les ordenances de bany

JOAN SERRA i PERALS

ARXIU

En aquest article, imatges de primers del segle passat, a les platges del Port i la Farella.

Ara fa cents anys, a l'estiu, a les zones costaneres s'hi anava en bona mesura a prendre banys de mar. El mar en aquella època –i en paraules dels seus coetanis– era mirat com una immensa medicina de color blau, una mica perillosa i de la qual no es podia abusar gaire.

Pensem que banyar-se, llavors, no s'associava forçosament a fer exercici, relaxar-se o bé treure's de sobre la calor. Ben al contrari, es prenia com un sacrifici que calia afrontar únicament per millorar l'estat de salut. El bany es concebia llavors en forma molt oposada a com es fa en l'actualitat; n'hi havia prou de fer una petita cursa d'aproximació amb una immersió final per part

dels cavallers; i de mullar-se els peus, i rentar-se les mans i la cara –excepcionalment fent una capbussada ràpida– per part de les dames. Fet tot això, els banyistes abandonaven l'aigua, alleugerits d'haver superat el contacte amb un medi més aviat advers; i ràpidament es refugiaven a sota de la vela, on es concentrava tota l'activitat social que podia donar-se quan el sol cremava de valent, a l'ombra de la qual la gent feia tertúlia en cadires de boga.

El caràcter guaridor de les aigües –creença molt estesa sobretot a partir de la segona meitat del segle XVIII, amb la progressiva implantació dels establiments termals– va aconseguir de convèncer moltes famílies, que es decidiren a passar els estius

Arxiu

allà on es comptés amb aquell remei contra els seus mals. En aquest sentit, a ningú no se li acudia d'emprendre una operació tan arriscada sense el consell, o millor dit, sense la prescripció del metge corresponent; es tractava d'una recepta del tot imprescindible, un salconduit per poder tastar el mar. El que pertocava, conseqüentment, era seguir les consignes mèdiques respecte a les dates oportunes per remullar el cos. Si això es feia al peu de la lletra, l'arribada al punt de destí no havia de produir-se fins a la segona setmana del mes de juliol –per Sant Cristòfol, concretament–, període recomanat per iniciar el progressiu tractament amb aigua de mar.

Per assegurar la tranquil·litat, i per evitar interferències entre els banyistes i els que feinejaven per les platges –atès que bona part dels llançanencs de l'època vivien de la pesca i d'activitats relacionades amb el mar–, a les ordenances corresponents a l'exercici de 1903-1904 es va prohibir tota activitat a prop de l'aigua amb aquests termes: **en general es prohibeix en tot el temps que es fessin feines corporals en les platges i molt especialment en la temporada de banys.**

Per altra banda, la conducta dels banyistes va ser contemplada d'antuvi amb reticències per part

d'alguns sectors conservadors de les viles costaneres. Aquest va ser el cas de Llançà quan corrien els primers anys del segle XX, quan les autoritats locals de la nostra vila s'obstinaren a implantar unes normes que, recollides dins les anteriorment esmentades ordenances, pretenien reglamentar alguns aspectes del bany garantint-ne la seva moralitat: **queda prohibit banyar-se en comú homes amb dones i es prohibeix també als homes apropar-se nedant al lloc assenyalat per banyar-se les dones a menor distància de 10 metres.** L'espai aquàtic d'ambdós sexes prèviament s'havia acotat amb uns barrils flotants amarrats a terra ferma, mitjançant una corda marcant la frontera d'ambdues divisions; més enllà d'aquesta partió, a ningú de judici se li hauria acudit d'anar-hi. Així també es recull que **cada any, abans del principi de la temporada de banys, l'alcalde dictarà un ban en el que es designaran els llocs on es poden banyar els homes i les dones.**

Al mateix temps varen prohibir **nedar o banyar-se en les platges d'aquesta població conegudes per les del Port, les Figueres, Tonyines, Grifeu** –per evitar problemes de consciència als passatgers dels trens de la línia de Barcelona a

Portbou que distretament fessin un cop d'ull a la platja— **en cap hora del dia i de la nit, sense anar els homes coberts amb els taparrabos**—penseu que els calçotets de l'època arribaven fins als peus— **almenys, i les dones de manera que no ofenguin a la moral**. I continua l'articulat amb **en el possible procuraran els homes i les dones despullar-se i vestir-se en les barraques que a tal efecte es construeixin allunyades de la vista de la resta de banyistes**. Aquesta darrera regulació també afectava els nens i les nenes majors de deu anys. Si aquesta reacció es donava abans de l'arribada del turisme, ja podeu imaginar l'impacte que causaria el comportament de gent vinguda de països llunyans.

La raó de ser de la **barraca** o caseta consistia a protegir el banyista, especialment si pertanyia al sexe femení, d'ésser vist en unes condicions que hom considerava impròpies del seu honor i bon nom. Les primeres foren unes que no diferien gaire de les que construïen els pescadors a les platges per defensar-se de les nits fredes o del mal temps. A poc a poc, però, aquestes construccions primitives guanyaren en nombre, solidesa i visto-

sitat, malgrat no poder desprendre's mai del seu caràcter provisional.

Tanmateix, aquesta actitud d'integrisme moral també deixava oberta alguna escletxa; però només afectava un gènere de banyistes: el masculí. A les platges més a recer de mirades indiscretes, com les de la Tinassa de la Farella i la del Cau del Llop, **podran els homes nedar o banyar-se completament despullats**.

Amb la renovació de l'Ajuntament de l'any 1905, també arribaren canvis. Tot i que continuà la prohibició de banyar-se nusos els homes i les dones; les ordenances de l'exercici 1905-1906, ja no foren tan restrictives com les de 1903. De fet només hi ha un article (l'article 17) on es reglamenta el bany i on recollim textualment que **es permet el bany en qualsevol de les platges d'aquest municipi, amb tal que no s'ofengui la moral**. Potser la corporació, amb una extraordinària visió de futur, va preveure que el mar i les platges marcarien el destí de Llançà. I que el que estaven vivint en aquella època, no era res comparable amb el que els esperaria quaranta anys més tard, amb l'arribada del turisme amb majúscules.

L. ROISIN

Entrevista a Pelai Costart i Lladó

■ “Sóc l’home que més ha fet riure i plorar el poble de Llançà”

MONTSE TARDIU

Força sord, però molt lúcid als seus 93 anys, Pelai Costart –en *Pelajo*–, explica una darrera l’altra anècdotes de la seva vida com a fuster, artesà de caixes mortuòries i artista-benefactor a favor dels més desvalguts. La gesta de la que més es jacta i n’està orgullós és d’haver evitat que s’enterrés una dona que no era morta, tot i que ho semblava.

Va néixer a Sant Joan de Palamós, el 8 de maig de 1910, “a les vuit del matí”, apostil·la com si se’n recordés. No va ser fins als 22 anys que va arribar a Llançà, perquè el seu germà treballava a Can Marly i construïa la casa del Pati Blanc. Només un any després, ja contraïa matrimoni amb la Pepita, de Llançà. En el seu taller de fusteria, en Pelajo elaborava els taüts folrats de tela negra. “Havies de treballar tota la nit per l’enterrament de l’endemà. No com ara, que estan totes les caixes fabricades en sèrie”, lamenta.

M’ensenya unes fotografies en les quals se’l veu disfressat de Charlie Rivel, Lola Flores, Sabrina Salerno, Doña Croqueta, un faquir...

• Què hi feies així disfressat?

– Hi havia molta fam, era la postguerra i Franco no ens deixava fer obres de beneficència. Jo volia fer obres de teatre per recaptar diners per als pobres. Hi va haver un cas d’una dona vídua que se li va morir el fill, de 26 anys, en una sala d’operacions. Li volien cobrar 8.000 pessetes per l’operació i 4.000 per la sang que es va fer servir la sala d’operacions. En Paco Serradell i jo vam anar a parlar amb el Dr. Vila, que l’havia operat, i vam muntar un espectacle al teatre. Vàrem recaptar 8.000 pessetes de taquilla, que varen ser per a aquella dona que havia perdut el seu fill, i el Dr. Vila, en lloc de cobrar les 4.000 pessetes de la sang, va demanar 600 pessetes. Vaig fer el número del faquir, l’entrada valia 3 pessetes, però la gent de Llançà en pagava 12 i 15 pessetes.

Acaba la història amb una frase que mereix ser ressaltada: “Jo, Llançà l’he estimat sempre i he fet el que he pogut per als pobres. Ara no n’hi ha, de pobres. En aquells temps, sí”.

En Pelajo a Garbet, amb els amics i la barca

VICENÇ PUMAREDA

En aquesta pàgina i la següent, tres celebrades caracteritzacions d'en Pelaio: Grouxo Marx (1983), Doña Croqueta (1985) i Charlie Rivel (1986).

• **Explica'm el cas de la dona que anava a ser enterrada viva...**

– Era l'àvia de la dona de Lolo Sáinz, l'entrenador de bàsquet. La vaig pujar al llit i, l'endemà, quan anava a *encaixar-la*, vaig dir que no ho faria pas perquè era viva. El fill Marigó em va dir que jo era boig, perquè feia moltes hores que estava igual i que tenia un certificat de defunció d'un metge de Barcelona. El practicant Margarits la va auscultar i va fer: toc... toc... toc... el cor li va! La vaig incorporar i *poc que era enrampada* (es referix al *rigor mortis*). En Margarits li va posar injeccions i, al dia després, aquella dona ja parlava amb en Pelaio. Vaig ser molt feliç de saber que aquella dona va viure vuit anys més i hagués tingut remordiments d'enterrar-la i saber que no era morta. Sempre més em va estar molt agraïda.

• **Quants anys vas dedicar-te a fer caixes de morts?**

– Seixanta-vuit anys, però no sé quants enterraments vaig fer perquè, quan vaig plegar, vaig cremar tots els llibres de morts... Ara, en *Pelaio* sempre serà en *Pelaio*. La gent del Port i els de la Vila, com salvatges, no es podien veure, però els portencs només anaven al teatre per veure en *Pelaio*. I jo no sóc pas artista.

• **Vas fer molts diners com a fuster?**

– No, no era ric. Ara estic bé, em vaig fer un xalet a la Farella i vaig estar quatre anys cuidant la dona, nit i dia, lligada a una cadira. Va morir d'artrosi.

• **Com es fa per arribar als 93 anys amb tan bona salut?**

– Oh! I encara penso viure quinze o vint anys més. Em faig jo el menjar. Sóc el rei de les truites de farina. Mai no he begut alcohol i si mai entrava en un celler, em marejava. Això sí, fumava vuitanta cigarrets al dia.

• **Quan i com vas deixar de fumar?**

– Tenia 65 anys i m'ofegava en arrossegar la barca. Quan anava per agafar un *cigarro*, jo mateix em deia "no" i amb el no, no i no, ho vaig deixar. Vaig passar un any molt dolent, però ara tinc els pulmons nets.

• **On vas fer el servei militar?**

– Vaig ser de l'última quinta que feia 36 mesos de servei militar. Vaig examinar-me de mestre fuster i vaig estar a Can Tunis fent avions. Estava ben pagat, ben menjat i elegant.

• **Vas treballar a Barcelona?**

– Vaig anar a treballar a l'Exposició Universal, l'any 1929. Vaig muntar tota la fusteria del Poble Espanyol, amb una reproducció de Porqueres, de Banyoles.

• **Explica'm alguna anècdota amb els comandaments militars...**

– Mira, amb en Falcó (el sogre d'en Beri), en Francisco Negre i jo érem els tres mosqueters i, una vegada, vam fer una torrinyada de llagostes amb el governador militar de Girona i un coronel em va dir que, si anava algun dia a veure'l a Girona, que m'anunciés com a "D'Artagnan". Vaig anar-hi i així em vaig presentar. El sergent que em va rebre deuria pensar que era boig. El coronel, no obstant, va sortir a rebre'm com una bala.

• **Què en penses dels militars?**

– Que són persones iguals que jo. Això sí, sempre els he respectat el càrrec.

• **En què més vas treballar a Llançà?**

– Jo treballava a can Mateu, a Garbet, arrançant i envernissant embarcacions. Vaig ser-hi trenta-vuit anys. Un dia van venir en Franco i el general Solchaga, i aquest volia venir a pescar. Teniem la xarxa calada i, amb una gran sort, vam agafar uns rogers així de grossos. Al general Solchaga li vaig demanar un favor per a un noi que estava amb els maquis a Portbou i que els seus pares estaven malalts, amb els camps de blat colgats i passant fam. Li vaig demanar que el deixés anar amb els seus pares, així ho va fer, i no va haver de tornar amb els maquis. Jo era l'home de confiança d'en Mateu.

• **Coneixes, doncs, la Carne Mateu?**

– I tant! La nit que va esclatar la Revolució, fins i tot, em van demanar que l'aguantés un moment en braços. Ella era un nadó.

• **I d'en Franco, què en penses?**

– (Calla i s'ho estalvia) Mai no vaig tenir cap treta amb en Franco, només un dia em va preguntar: "¿Qué pescado es ese?" I jo, en català, li vaig contestar "pagell", i en Xicu, ràpidament, va traduir "pagell".

• **I a Salvador Dalí, que el vas conèixer?**

– Sí, va venir amb la Gala algunes vegades a Garbet.

En *Pelaio* recorda les seves actuacions. L'última va ser la d'en Charlie Rivel, fent una paròdia de com pujar a una cadira, cosa que tardava tres quarts d'hora a aconseguir. I després m'explica peripècies del dia a dia, que em porten a la conclusió que va ser un jove bromista i juganer, fent-se passar per mut en un bar i tornant l'endemà enraonant normalment; fent aturar taxis a Barcelona, sense voler fer-ne ús i dissimulant tot seguit perquè continuessin circulant. El que em deixa molt clar i repeteix és que en *Pelaio* ha estat l'home que més ha fet riure i plorar els llançanencs. Plorar, als enterraments, i riure, durant les seves altruistes actuacions còmiques.

VICENÇ PUMAREDA

VICENÇ PUMAREDA

■ *Pau Casals, home i músic encara desconegut*

JAUME COMELLAS

El títol pot semblar una bajanada, ja que tothom qui llegeixi aquest escrit amb tota seguretat sap molt o força sobre el gran músic vendrellenc. Perquè la grandesa de la seva figura ha superat tots els racons del saber de la humanitat. Però justament aquesta grandesa de la seva rica i complexa figura és el que justifica el títol. Sí, tots coneixem Pau Casals, tanmateix hi ha tant de Pau Casals que ignorem i per descobrir encara!

Ara que es compleixen trenta anys de la seva mort a Puerto Rico, s'ha reviscolat la memòria del mestre i encara que sigui de forma esparça hom ha tornat a fer-lo present. Si és que mai s'ha absentat de la memòria, no sols dels catalans sinó de la ciutadania universal. A més l'efemèride ha coincidit gairebé dia per dia amb la mort del pianista Eugène Istomin, que en certa mesura va ser com un afillat seu i que volgué que les seves despulles reposessin al cementiri del Vendrell; com així mateix ho ha establert, segons em consta, la vídua dels dos, Marta Montañez.

La principal dificultat de conèixer i d'abastar del tot Pau Casals rau en l'enormitat de la seva figura. Perquè ell no es pot circumscriure solament al músic, tot i que va ser tan gran com ho fou; ni al ciutadà universal exemplar, que en va ser amb una entrega, vigor, valentia i generositat gairebé desmesurades; ni al patriota català que fou de manera tan convençuda i fidel.

Per tot arreu Casals és inabastable, és immens i esdevé impossible d'aconseguir del tot. I tanmateix tanta grandesa es concentrava en un cos menut encara que massís, i en un tracte d'una senzillesa absoluta. L'aurèola mítica que va arribar a assolir com a músic i valedor de la causa de la pau, la justícia i la llibertat, mai no el van desvincular de la seva condició d'home de poble, d'amic dels seus amics, de mestre distès dels seus deixebles. M'explicava Victòria dels Àngels, que havia actuat diverses vegades amb ell, que, ben altrament que molts directors altius i distants, el seu tracte era d'una familiaritat absoluta. Fer música amb ell era una delícia, en primer lloc per la seva gran saviesa, per com entenia la profunditat més pregona de qualsevol partitura. Però, al mateix temps, perquè mai no imposava sobre els altres la condició d'indiscutible músic superior. També recordava la il·lustre soprano que la seva casa a Puerto Rico era humil i hom podia trobar-hi aquells calendaris rancis penjats en una paret alhora que mantenia les portes de la casa sempre obertes i els deixebles hi entraven i sortien quan volien. Sovint seien a terra per escoltar-lo de la manera més natural possible. I, recordem-ho, era i ha estat, un dels cinc o sis músics més importants del segle XX.

Observem, doncs, que al costat del mite del gran mestre, de l'inventor gairebé del violoncel com a

solista, del revolucionador de la seva tècnica d'interpretació, del director de gran prestigi i de l'artista afalagat i sol·licitat pels auditoris més prestigiosos del món, hi havia l'home més senzill. L'home, ai las!, que havent viscut arreu del món la música més sublim escrita mai, no es recava de recordar amb emoció la figura d'un intèrpret de gralla de la seva comarca nadiua, en Joan de la Gralla que li deien –per altra part, mig rodamón, mig perdulari–, i el considerava un músic excepcional. I feia trenta o quaranta anys que l'havia escoltat i la gralla, és prou sabut, és un dels instruments més simples que hi ha.

Casals va ser el primer home que va escomprar, amb el seu exemple i compromís, el mite de la torre d'ivori de l'artista. Per a ell, el músic no hi pot restar tancat, protegit pel seu art, com si tot el que esdevé al seu voltant no tingués res a veure amb ell. Amb aquestes paraules, dites a les envistes de la tragèdia de l'exili després de la Guerra Civil, ho deixà ben clar: "Tot és més important que la música quan es tracta del sofriment humà".

En una altra ocasió va reblar el clau: "Un músic també és un home i la seva actitud vital és més important que la seva música. De fet són dues coses que no es poden separar".

Belles paraules a les quals va ser conseqüent fins al límit de l'extenuació. El dolor que li produí la derrota de la República, a la qual serví sempre des dels seus principis ideològics més pregons, el menà a deixar violoncel i arquet per dedicar-se amb una energia extraordinària a ajudar refugiats espanyols que es podrien en camps de concentració veïns de Llançà, a l'altra banda de la frontera. Els visità des del primer moment de la fi de la guerra, el mes de gener o principi de febrer del 1939, i s'enfangava les sabates i pantalons en les humides platges d'Argelers i Sant Cebrià. Va fer crides internacionals per aconseguir diners, presidí activament una organització novaioquesa de suport a refugiats en territori francès, responia a mà totes i cadascuna dels milers de cartes que rebia de refugiats, els procurava cònsol i tot l'ajut material i moral que era al seu abast. Una tasca gegantina i impressionant que en part, encara molts anys després, en plena celebració del Festival de Prada el 1953, treia hores de la tasca d'assajar i preparar els concerts per atendre la correspondència amb els seus amics exiliats.

Cal recordar que va menysprear les temptadores invitacions procedents sobretot dels Estats Units, que ja des del 1940 li obrien les portes del gaudi d'una existència còmoda d'èxits, riquesa i benestar. Ben altrament ell deia que no podia acceptar aquest privilegi, mentre centenars de milers de compatriotes romanguessin en aquell estat de sofrença que coneixia tant de primera mà. Volia ser un més amb ells, en

tot. També en assumir el risc de la presència de la Gestapo que el marcava de prop a Prada i que li va produir més d'una situació angoixant. És evident que, per al règim hitleria, si Casals hagués acceptat actuar a l'Alemanya nazi, hauria constituït un èxit propagandístic valuósíssim. Casals, que tenia plena consciència del que representava ell, justament com a lluitador antifeixista, resistí de manera heroica les peticions de molt ingrata i imposant presència dels enviats de la temible policia nazi, que li posaven a disposició un tren especial per actuar davant Hitler, malgrat com era de delicada la seva situació i el risc que comportava el seu refús.

Casals, finalment, reprengué la seva activitat musical, però va costar molt convèncer-lo. Si no hagués estat perquè el 1950 un amic seu, el violinista Alexander Schneider, amb familiars seus directes gasejats en camps d'extermini nazi, li va portar literalment la música a Prada i li va muntar el Festival, no se sap si hauria tornat a projectar el so excepcional del seu violoncel. Poc abans, ell mateix creia que mai més no tornaria a fer-ho. A partir d'aquí van venir gairebé vint-i-cinc anys d'activitat intensa, escampada en actuacions i indrets que triava amb molta cura i en funció de la seva significació ètica i de tot el que afectava la seva imatge i representativitat cívica i la seva trajectòria d'estendard dels valors pels quals va lluitar sempre. Recordem que el 1946 va renunciar a tocar als països que havien reconegut el règim franquista, com el 1919 havia renunciat a fer-ho a la Unió Soviètica, i a la dècada dels 30 a l'Alemanya nazi i a la Itàlia feixista.

En el seu retorn va fer d'*El Pessebre* un clam i himne de pau, que portà en deu anys a més de cinquanta auditoris d'arreu del món, la majoria de les vegades sota la seva direcció, fins i tot en edat nonagenària.

Com a patriota català, només cal recordar el seu impressionant discurs el 24 d'octubre del 1971, a la seu de les Nacions Unides, quan va fer professió emocionada de la seva condició de català, de persona membre d'un país amb una història independent gloriosa i amb una vocació de recerca de pau que es perdia en les fondàries d'un mil·lenni d'història. Si algú ha estat a la Casa Museu de Sant Salvador –visita del tot recomanable–, ben segur es commogué amb les imatges filmades de l'emoció de Casals, quan en ple discurs les seves paraules es tallen i s'ha d'abraçar al secretari general de l'ONU, el seu entranyable amic U'Thant, per poder continuar. Poques vegades, segurament mai, Catalunya ha rebut un homenatge tan sincer, autèntic i d'una projecció tan universal, posant sempre com a sant i senya el *Cant dels ocells*, aquesta cançó anònima que ell deia que fins i tot Bach i Beethoven estarien orgullosos d'haver compost. Cançó que convertí en un emblema personal, en el qual va fondre els seus dos sentiments més estimats: Catalunya i pau.

Llançà també compta amb les seves vivències particulars de Casals, a través, tanmateix, d'un greu accident ferroviari que es va produir prop de l'estació en

un tren en què viatjava. Era l'any 1926 i hi hagué alguns morts, però el mestre en va resultar il·lès. Això va afavorir l'inici d'una amistat amb el pare de l'escultor Guillem Duran, un competent *luthier* per afecció, amistat que va continuar fins a la mort del progenitor del nostre estimat convilatà.

Casals, al llarg de la seva llarga existència –prop de 97 anys–, fins al darrer alè va lluitar a favor de la pau, la justícia i la llibertat en totes les difícils circumstàncies històriques que va viure: dues guerres mundials, guerra civil espanyola, guerra freda i amenaça nuclear, guerra del Vietnam... Va lluitar sempre amb una rotunda fe i un altíssim sentit ètic amb les armes de la seva paraula, la seva música i el seu testimoni valent i generós, perquè regnessin arreu del món aquells valors tan insistits al llarg d'aquest escrit.

A la vista de la seva transcendent i admirable trajectòria humana, podem estar segurs que davant el problemàtic moment que viu avui la humanitat –farcit d'amenaçes, de guerres declarades o no, d'injustícies, de fam i de desigualtats–, Pau Casals trobaria nous motius per aixecar la seva veu poderosa, intel·ligent, sensible i valenta amb renovats i lúcids arguments. I que, com sempre va fer, probablement tornaria a projectar arreu del món el seus dos himnes de pau, tan catalans; el senzill *Cant dels ocells* i el pletòric oratori *El Pessebre*.

ARXIU

CARNISSERIA...

C/ Major, 7
Tel. 972 38 01 02
LLANÇÀ

Josep

RAFARI

XARCUTERIA...

CARNS DE
L'EMPORDA

PRODUCTES ARTESANS...

HABITACIONS
CHAMBRES

«**Can Pau**»

HABITACIONS AMB
BANY I CALEFACCIÓ
OBERT TOT L'ANY

C/ Puig d'Esquer, 4
Tels. 972 38 02 71 - 972 38 02 70
LLANÇÀ (Costa Brava)

”**la Caixa**”

CAIXA D'ESTALVIS I PENSIONS
DE BARCELONA

■ *Expedició a la Xina*

NÚRIA ESCARPANTER

Quan, un bon dia, la Liliane Augé ens presentà la idea de marxar tot un grup de Llançanencs a la Xina el mes d'octubre, ens semblava que era parlar d'una cosa remota, llunyana, però la veritat és que els dies passaven i, per fi, arribà el dimecres 15 d'aquell mes, el dia en el qual iniciarem el que per a tots ben segur seria una experiència inoblidable.

La sortida, des de la plaça de les Esplanes, estava carregada d'il·lusió, sentimentalisme, esperit aventurer, somni... Tots érem feliços de poder conèixer un país tan i tan llunyà, però al mateix temps tan-tes hores de viatge se'ns feien inimaginables.

Arribar a París se'ns va fer curt, però això, sumat a les dotze hores de vol fins arribar a Pequín i els trasllats a l'hotel, feren que quasi el dia i mig de viatge ens deixés rebentats. Afortunadament, el bon humor no decaigué mai, després d'haver-hi gent del grup que havia perdut les maletes a París. Tot i el cansament, la il·lusió d'haver arribat a aquell país sans i estalvis s'ho valia tot.

Els primers contactes amb la ciutat: molta lluminositat, moltes bicicletes (nou milions exactament) i, és clar, molts xinesos (tretze milions), van fer-nos entrar en matèria: iniciàvem l'aventura!

De totes maneres, una vegada tots instal·lats, la feina no acabava, sinó que tot just començava.

Vam poder fer una primera actuació en públic el divendres i la gent ens aclamava, tots els artistes i acompanyants vam quedar molt contents. Les diferents cultures unides per un dia, la gent fent abraçades a les nostres ballarines, fotografies, petons... i això tan sols era l'aperitiu que ens feia ja poder flairar el gran plat.

Teníem l'acte oficial el diumenge 19 d'octubre i tots volíem que sortís perfecte, sobretot la Liliane. Els esforços foren terribles, moltes hores d'assaig, poques hores per dormir, nervis, tensions, etc. El resultat fou espectacular. La rua per una de les avingudes més importants de Pequín amb la carrossa, representant Catalunya i Llançà, fou formidable. Des del pòdium oficial, els representants de l'Ajuntament ens vam sentir molt orgullosos de

Els expedicionaris Llançanencs davant el Palace Museum de Pequín

Anecdotari

- ❑ Aeroport de Barcelona. Regals de l'Ajuntament de Llançà per a Xina. Pesen molt. L'alcalde diu que no hi ha problema; quant és?
  - Són 3.000 euros.
  - Com? Què diu?... – Endreça la cartera.
- ❑ Robatori d'un mòbil a algú del grup. Quan el xinès lladre marxa amb l'objecte, el mòbil comença a sonar. Era la parella de la víctima del robatori que li volia preguntar com anava. Es descobreix el lladre.
- ❑ Els lavabos embussats a l'hotel. És que els papers higiènics, una vegada utilitzats, no es llencen en el sanitari, es deixen a la paperera del costat.
- ❑ Volem donar les gràcies a persones oficials. Anem a fer petons. Alerta!... Està prohibit fer petons als xinesos, només es dóna la mà.
- ❑ Homes i dones pel carrer escupen com aquell que res, és normal.
- ❑ Sanitaris com els d'aquí, pocs! Un forat és tot; i a més amb molta brutícia que l'envolta.
- ❑ No vulguis pas canviar els sistemes a les persones xineses. El blanc és blanc i el negre, negre; no hi ha el gris, ni t'escarrassis a fer-los entendre que és una nova possibilitat.
- ❑ El regateig és l'esport nacional.
- ❑ No es pot assenyalar els budes, és un insult.

la nostra gent i del nostre poble i país. Fórem un dels cinquanta-set països representats i el ressò d'això no té preu; sortirem a tres canals xinesos amb repercussió a tota Xina. Imagineu-vos!

La feina, però, no havia acabat, ens restava encara una altra actuació en una població propera a Pequín. Allà no anà tot tan bé com esperàvem, ja que uns problemes amb la interrupció de la nostra intervenció van fer que ens sentíssim un xic malament; però el dinar a les cases xineses que ens acolliren, va fer oblidar bastant les males estones que feia poc ens havien deixat malestar.

El fet de menjar amb els típics coberts xinesos, cada vegada era més divertit, perquè comparat amb el principi ja en sabíem força més... Vam ser molt ben acollits i una altra vegada la televisió ens filmà per descobrir què pensàvem de la gent xinesa. El menjar fins aleshores era per a alguns més bo que per als altres; com a últim recurs, sempre ens quedava l'arròs.

Els propers dies sí que ja eren vacances per a tot el grup. Les sortides a Pequín en taxi foren increïbles. No hi ha cap *stop*, no hi ha cap *cediu el pas*, els semàfors en vermell no importen, només el clàxon mana. Mec, mec!... Que vull anar a la dreta! Mec, mec!... Que ara vull anar a l'esquerra... Molt divertit i perillós alhora.

La plaça de Tien an Men és impressionant, immensa, a l'igual que la Gran Muralla. Només havies d'anar alerta amb les empentes tan típiques que fan els xinesos, ells a davant passi el que passi. Si tenen mocs, no hi ha problema, se'ls fan venir i escupen a terra. Ja sabeu, coses de les cultures...

D'altres visites, com el Palau d'Estiu, la població de Suzhou, ciutat que exporta una tercera part de la seda xinesa, on vam poder captar millor una manera de viure de poble, ni més ni menys que de sis milions de persones, però poble. La impressionant fabricació de la seda. La grandesa de Shangai, amb tots els gratacels, la majestuositat de l'Òpera, els jardins dels funcionaris, els palaus del Buda, etc.

Només us puc assegurar que podria continuar exposant moltes més anècdotes, experiències, esdeveniments, circumstàncies... Evidentment, això és un insignificant resum de les nostres vivències, tan sols m'agradaria poder-vos fer sentir, amb aquestes ratlles, algunes de les curiositats que tota la gent de la sortida hem pogut viure. Després de tot, hem representat Llançà i la cultura catalana, així doncs... què millor que compar-tir-ho amb tots vosaltres?

Aixiu

Aixiu

*Les noies i el paisatge, records d'un viatge a terres llunyanes. La dansa és universal, no té fronteres.
Així ho ha constatat l'Escola d'Art Coreogràfic de Llançà.*

■ De Llansá a Llançà

JOAN M. PAU i NEGRE

Quan era jove i vivia a Barcelona per motiu dels meus estudis, si em preguntaven d'on era, quasi ningú havia sentit parlar de Llançà ni sabien situar-lo al mapa. Per sortir del pas els precisava: Llançà és a prop de Figueres, tocant a Portbou, a la ratlla de França. Aleshores Portbou tenia el prestigi de ciutat fronterera, rica i cosmopolita, quelcom com Dallas. Tampoc Figueres era tan coneguda, ja que encara no comptava amb el superfamós Museu Dalí. Si algú en tenia notícia em deia: això és molt lluny! Les seves muntanyes són pelades i sempre hi fa tramuntana... Tants i tants impropis ferien el meu amor propi. Sóc de la Costa Brava, prop de Portbou, afegia en defensa pròpia. Tal era el desprestigi, o manca de prestigi del nostre poble, que moltes guies turístiques publicaven una foto de Portbou i tot seguit una del Port de la Selva o Cadaqués. La reputació que arrossegaven aquestes dues viles, a causa de la llarga tradició d'estada d'artistes de tots els gèneres i de retruc lloc d'estiueig de famílies benestants, no es podia somniar per a Llançà, on varen ser pocs els remots artistes que hi deixaren petja.

Amb tot això va arrencar Roses, per la seva aleshores, ja que ara no és el mateix, facilitat d'enllaç amb Figueres. Els figuerencs s'hi varen decantar en gran mesura i les guies turístiques continuaven parlant de Portbou, menys del Port de la Selva i Cadaqués i molt de Roses.

Per entendre la nostra història, per refrescar la memòria als més grans i donar-la a conèixer als més joves, passaré a recopiar alguns articles del meu arxiu, que no és ni il·limitat ni té pretensió científica. Vagin tot seguit aquestes pinzellades. De Figueres es deia: "Ciudad de gran interés turístico... la Plaza de Toros... La iglesia parroquial de San Pedro de estilo gótico, en parte destruída a principios de la Guerra de Liberación, fue totalmente reconstruída por los servicios de Regiones Devastadas, no consiguiendo el mismo estilo." *Rutas, Guía Turística de Gerona 1968-69.*

"A medida que avance el verano, formarán legión los extranjeros que viniendo del vecino país, a través de nuestra ciudad querida contemplarán las bellezas con que Dios prodigó a nuestro país. Y es que Figueras tiene verdadera capitalidad sobre esta Costa Brava española, superior en su belleza física a

las más famosas estaciones veraniegas del extranjero. Hemos de ser excelentes heraldos en esta avanzada de la Patria. Y como más esencial tratar al extranjero a conciencia, sin timarle, como más de una vez ha ocurrido por esos mundos de Dios, ya que no todos los extranjeros que nos visitan, ni mucho menos, desconocen las reglas aritméticas y por lo tanto saben bastante bien los diferentes tipos de cambio. Es aquí donde la autoridad debería emplear más rígidamente su fuerza, castigando a los abusones que desprestigian nuestra probada nobleza." *Sebastián Roig Bonaset, Programa de Fiestas de la Santa Cruz de Figueras, 1953.*

Quan per fi se'ns descobreix, inspirem aguts comentaris: "Llansá (nivel del mar). Port-Bou 14 Km, Madrid 789 Km ...". *Rutas-1968-69.*

"Llansá, la antigua Daciana, recostada en la falda del monte y a orillas del M. Latino, con el gran árbol de la Libertad en la playa. Tiene 1700 habitantes, muy acogedores y pregoneros del buen nombre de España, en el umbral de la Patria, hacen gala de hidalguía." *Millán de Rioja, Memoria Escolar Colegio de la Inmaculada Concepción de Figueras, 1953-54.*

"Llansá, en pleno auge turístico, se encuentra gobernada por don Pedro Negre y por un Consistorio amante de la cultura y de las bellas artes e interesado en que la villa progrese día tras día. Se han efectuado varias reformas de gran necesidad y prosigue a ritmo creciente la construcción de chalets y diferentes obras, al objeto de embellecer la mentada población. Una de las más importantes es el abastecimiento de agua, cuyo importe asciende a 2.500.000 pesetas, y se cree estará terminado para el próximo verano. Así, será, pues de las iniciativas de la Corporación Municipal y vecindario, se pueden esperar buenas cosas". *Canigó, juliol 1959.*

"La mutación de la población de Llansá es bella y las maravillas de orden natural que la circundan aparecen estáticas al paso de los años... El acierto de la carretera que une Llansá a Portbou". *Alberto Carreras, Canigó, 1959.*

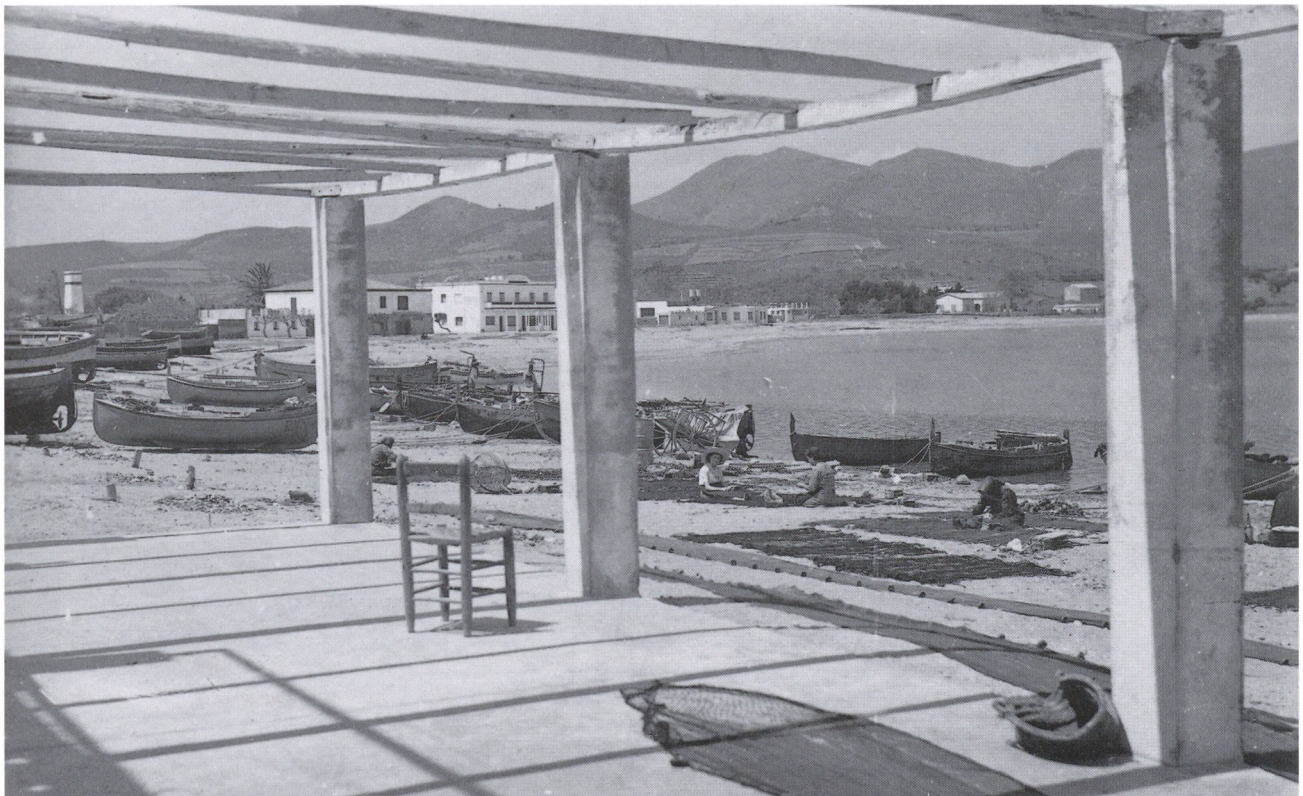
"A manera de una misiva íntima abierta y encabezada con aquel *Déu-vos guard* tan afectuoso entre gente de cultura y modalidades de fina distinción. No pretendemos otro deseo que un elogio digno y fervoroso de nuestra entrañable y querida Villa que bien merece un lugar predilecto

La platja del Port, encara amb la Gola oberta, els típics toldos i els llaguts de l'encesa.

ARXIU

ARXIU

y preferente en el corazón de sus compatriotas y de los que la aprecian de verdad". La Comisión, *Programa de Fiesta Mayor de Llansà*, Agosto 1951.

"Como pescadores, todo es franqueza, como marineros, todo es diversión, y a todo esto nuestra gentileza hacen de Llansà una gran atracción".

Anònim, 1951.

A part dels "rincones apacibles de las playas de Llansà", que es podien gaudir sempre, només les

Festes Majors oferien quelcom diferent: "Distinguida sessió de Baile en la esplèndida Terraza de la Sociedad Juventud Recreativa Llansanense, y en la citada deliciosa Terraza, selecta audició de Bailes Modernos, elegante y lucido Baile de Noche y Concierto de música popular y española". Es nota que ja en aquell temps allò espanyol no era popular. Y en el Salón Cine España, "Magníficas sesiones cinematográficas con las magistrales películas: *Vida de mi vida, Fuego de pasión, Mañana será tarde*".

Va ser cap als anys seixanta, en plena dictadura franquista, que es varen buscar models turístics nacionals, que tan semblaven vàlids per Sevilla com per Maçanet de Cabrenys. Llançà es va apuntar a la modernitat i al turisme llaminer. Encara escrivíem Llançà amb "s" i els anuncis sortien molt híbrids: "Peluqueria Rusé" (per Roser), "Hostal de Grifou" (per Grifeu), "Pensión Miramón" (per Miramar), i va aparèixer el famós turisme de pandereta, amb curses de braus a molts pobles turístics de Catalunya (Sant Feliu de Guíxols, Roses, Figueres...). A Llançà no teníem places de braus però sí un club de nit, el "Pati Blanc" ("El Jardín de los Grandes Espectáculos"; Programa de Festes 1966); que va oferir durant molts anys i dos cops per setmana, uns espectacles flamencs, normalment de bona qualitat, que eren el punt de referència de les nits d'alta societat dels vilatans i del nou turisme. Ambdós ho trobaven d'allò més normal i creava l'atmosfera

perquè les botigues de *souvenirs* basessin la seva oferta en nines vestides de flamenques o toreros, i es venguessin mantellines, mantons, vanos i panderetes d'estil pseudoandalús. Crec que la moda està en desús a la mateixa Andalusia.

Remetent-me a l'article que vaig escriure al setmanari *Empordà* (16 de setembre de 2003), deia que als pobles turístics, i entre ratlles podem llegir Llançà, no els és fàcil salvar la seva intimitat, la seva essència, deslliurada de panderetes i altres visions pretèrites, quasi odioses, d'una història que només el nostre sentit d'un surrealisme positiu i optimista ens ajuda a esborrar i pensar en un Llançà en què tot canvia ràpidament.

"Tan sols un element persisteix, canviant però immutable: els homes, la terra, els costums han variat, però la mar perdura –blava, verda, escumejanta–". Joan Subias Galter, Llançà 1966)

balcó

■ *El secret de l'Empordà*

Quan la serralada del Pirineu ajup el front per besar el Mediterrani, neix una plana infinita "vora els serrats i arran del mar". L'Empordà, en efecte, és fruit alhora dels serrats i del mar, i participa màgicament de tots dos elements: de la muntanya en conserva la terra i la vegetació, i del mar en rep la immensitat i l'horitzó rectilini.

Per això Manuel Brunet pot dir que "de les moltes gràcies de l'Empordà, la primera de totes és el maridatge de la terra amb el mar".

Aquesta abraçada geològica té una traducció humana en el mite de la sirena i el pastor. A *l'Odissea*, Ulisses és lligat de mans i peus al pal major del vaixell per tal de resistir la perillosa veu de les sirenes i no escapar-se "cap a la prada en flor des d'on canten". Aquest Ulisses estacat i immòbil seria el gironí. L'empordanès, en canvi, és el pastor que es fa "un xic ençà"; l'home que es lliura sense por a la seducció de la sirena i al plaer de la seva abraçada.

NARCÍS JORDI ARAGÓ,
L'Empordà d'anar i tornar

tres en una

■ La mort de Dalí

Dalí, a Púbol, s'autosegrestà, perquè se sabia envellit i sense la creativitat del passat. No tenia cap malaltia en concret, si bé vivia envoltat de metges i infermeres. Encara pintava alguna imatge, com el premonitori *Arribarem tard, cap a les cinc*. Hi va plasmar un malson que consistia a ser transportat a una clínica en un camió de mudances. Un incendi va estar a punt de posar fi a la seva vida.

Els darrers anys els va passar a la Torre Galatea de Figueres, al costat del museu. El 23 de gener de 1989 morí escoltant música gravada dels violins del restaurant Maxim's de París. En el seu testament ho deixà tot a l'Estat espanyol i res a Catalunya. Per sort, la negociació perquè part de l'obra estigués a Figueres es féu amb el ministre Jorge Semprún, sensible al repartiment. Dalí, però, va deixar a Figueres el que més apreciava: ell mateix. L'artista descansa al museu, al bell mig del seu univers.

Màrius Carol,

Descobrir Catalunya, abril 2003

■ L'últim deixeble

Josep Martínez Lozano va fer vuitanta anys el mes de març passat. Ningú no ho diria. La seva vitalitat física i mental és ferma i fresca possiblement gràcies a la gran activitat que aquest artista encara manté. D'ell s'ha dit que és un mestre de l'aquarel·la, un virtuós, però Martínez Lozano confessa sempre que tot li ho deu a la mateixa persona, aquell a qui admira com a un pare, el pintor Ramon Reig. "Per mi, Reig ha estat essencial", assegura l'artista afincat a Llançà des del 1946 i que recentment ha estat nomenat president honorari de l'Agrupació d'Aquarel·listes de Catalunya. "Estic content d'haver estat un bon deixeble perquè he sabut honrar la seva pintura i he creat el meu propi estil", explica Martínez Lozano, un dels millors aquarel·listes vius de l'Estat espanyol, que es pot vanagloriar d'haver impulsat a Llançà l'únic museu de l'aquarel·la que existeix a Europa, un somni que, per altra banda, ja tenia Reig. De fet, Martínez Lozano considera que ell i Sibeques –que va morir molt jove– "hem posat una llavor sòlida per al futur, hem donat una categoria".

Cristina Vilà,

Setmanari de l'Alt Empordà, 4-11-03

■ El Castell de Quermançó

Si una cosa no es pot negar a aquest castell és la seva capacitat suggestiva. La situació estratègica ha estat la seva sort i alhora la seva desgràcia, des que fou aixecat per ordre dels comtes d'Empúries fins que el mariscal francès Suchet el va fer explotar el 1814. Unes ruïnes tan ben posades no es podien pas quedar sense llegendes. Històries que el centenari de Fages de Climent ha ajudat a divulgar encara més, amb el seu poema "La dama de Quermançó" inclòs a *Les bruixes de Llers*. (...) També se'n contenen rondalles de bandolers, de cabres d'or enterrades pels jueus de Vilajuïga o per un inversemblant cabdill moro, fins i tot hi ha qui gosa situar-hi el misteriós castell de Sant Graal.

Salvador Dalí, que hi pujava sovint per contemplar-hi, segons ell, les postes de sol més belles del país, va enderiar-se amb Quermançó. Va especular de convertir-lo en un mausoleu per a Gala, d'enquibir-hi un rinoceront als baixos o bé d'instal·lar-hi un orgue perquè sonés amb la força de la tramuntana. Què va haver dit! Ara els actuals propietaris, davant la perspectiva de l'Any Dalí que ha de venir, estan disposats a trobar una rendibilitat a les ruïnes, a desenterrar-hi la cabra d'or amagada. Potser, al capdavant, l'Orgue de la Tramuntana no serà sinó bombolles irisades, un somni més de la fascinació que projecta una vegada i altra el castell.

Josep Pujol i Coll,

Revista de Girona, setembre-octubre 2003

Aquells vells oficis extingits (XI)

■ El trullaire. De les olives a l'oli

MIQUEL FA

Una mica arrupit, venia de l'olivar un home amb la seva gossa. La gossa, *la Viola*, havia perseguit un conill i estava rebentada.

Assedegada, begué aigua de la seva bacina i, girant quatre cops sobre la seva jaça, com perseguint la cua, s'hi ajocà.

L'home havia escatit unes oliveres.

Escatir. Esporgar. Aclarir. Arrodonir. Airejar.

Conduir, dibuixar, estructurar l'arbre.

Raonar la feina i de la feina fer-ne art.

L'escatidor d'oliveres. L'home i la importància de saber escatir.

Ara, l'home de la casa, enfredorit, s'arredossa a la vora del foc, llesca pa i, a la brasa, hi fa una torrada, la frega amb un gra d'all, l'unta amb un raig d'oli nou, groc i olorós, i ho aviva amb un polsim de sal.

Cosa bona!

L'home s'ensopeix, complagut. S'hi sent bé i la galvana l'abstreu.

A fora: el terror, els arbres i l'home.

A dins ...

Doncs, l'home i el projecte.

El trull estava impregnat de l'olor de les oliasses i de la ferum de l'oliva xafada, i el trullaire, per extensió, també tenia la mateixa sentor.

En el principi hi ha l'olivera que és ensenya mediterrània, de soca robusta i de bona capçada; dura és la fusta i la rapa, els raimets de flors són una finor.

És l'arbre del nostre país. És cosa nostra.

Del seu fruit, de l'oliva, en sortirà l'oli.

Or vegetal; riquesa natural.

I, en el procés: l'home.

Cavar i bescavar. Escatir. Batre i collir olives.

Les dones collint olives. És un quadre que potser no s'ha fet, però que s'haurà quedat en la idea.

Els dits i les ungles de les collidores en quedaven malmesos per la feina.

Després, la tragina i abassegar la collita al casell.

El casell del trull.

El trull és un espai gran, capaç per a la complexa operació.

En el trull, la mola, corró de pedra circular i vertical que era moguda per una mula pacient, que no parava de donar voltes movent la roda que esmicolava i en feia pasta de les olives.

Els cofins eren uns cabassos especials, quasi planers, on es repartia la pasta i s'encabien en la premsa per ser comprimits.

Roda la mula amb els ulls ben tapats. Camina que camina i no es mou del lloc.

La mola, rodant, xafa que xafa les olives.

La pasta s'adobarà als cofins.

La premsa s'estrenyia amb una barra moguda per la força i també pel pes dels homes, que pujaven per una roda gran i espectacular que apalancava la feina.

L'aigua bullent regava els cofins completant l'extracció del líquid, groc d'or o verd de maragda, que rajava barrejat amb la mateixa aigua.

El trullaire ho havia de triar i, per fer-ho, tenia la triadora, un plat d'aram, quasi planer, amb un mànec molt curt.

El bon trullaire hi posava paciència, hi posava delicadesa, amb el do especial de saber-ho fer.

Les olives escorrien l'oli.

La feina quedava feta, resolta.

I l'oliassa es recollia a la bassa, a l'infern del molí.

Si les olives rajaven a mallal, això ja estava bé. Un mallal, dotze quartes. Sovint daven una mica menys i, rarament, una mica més.

El trullaire, el bon trullaire, influïa amb destresa i bona mà. Amb ofici.

La gent parlava de les olives. Més o menys bé.

La gent parlava dels trulls. Més o menys bé.

Que si daven just o que si eren escassos.

Hi havia una mena de boira que surava i que donava o treia confiança i, amb la qüestió de l'oli

JMS

i del trull, afectava la butxaca; afectava l'economia casolana i també la calma rutinària de la gent. Coses serioses. Coses primordials.

Els trulls cobraven la feina amb quartes del rendiment i s'ho quedaven directament.

El trull d'en *Xicu* tenia bona fama i ell, el trullaire, era ben considerat.

Aquell era un lloc de feina i d'esforços.

Era prou conegut de tothom.

Encara la paret del davant hi és, pedra sobre pedra.

Aquell trull era un espai suficient que només tenia dos o tres graners i un pati gran, on hi havia la bassa de les escorrialles, de les oliasses, i, en el mateix corral, en un racó, un rafal per tenir-hi el carro sota cobert.

Aquell redós era un lloc important ja que, de tant en tant, el personal del trull hi feia uns xeflis de compensació a la feina feta. Actes de bona harmonia, interpretats per uns bons suquets d'escór-

pora, de rap o de clavellada i, és clar, amanits amb allioli. Bon lloc per passar-s'ho bé i per crear germanor. La gent contenta s'hi fa amb més ganes, en les feines.

Sovint s'hi afegia algú que no era de la colla. Algú amb el do de l'oportunitat.

En *Xicu*, home esprimatxat, com sortit d'una pintura d'El Greco, era un bon amo de trull.

El veiem palplantat dalt del carro, menant les regnes de la mula amb energia i, amb pressa o a pas maimó, segons la conveniència, anant a l'hort, a la vinya o a l'olivar a iniciar el cicle que acabaria sent rajolí d'oli abocat a la gerra del rebost i al sitrell de la taula.

Ara, s'han perdut les ferums i les untors del trull, però persisteixen en els sentits de la gent que les convisqué i, del tot, s'ha perdut el clap especial que era aquell lloc; el trull.

Taques d'oli, d'ahir.

Recordant el trull; avui.

I al trullaire, aquí i ara mateix.

Entrevista a Hèctor Simón Escudero

■ *Jugador del RCD Espanyol de Barcelona.*

“De Llançà... a l'elit del futbol professional”

CARLES MOLINS

Una de les diverses característiques que diferencien l'ésser humà dels altres éssers vius consisteix en que nosaltres tenim somnis. La gran majoria dediquem gran part dels nostres esforços i de la nostra lluita diària a perseguir-los i, el que és més important, a aconseguir de fer-los realitat. Una d'aquestes persones és l'Hèctor, un jove llançanenc que de petit somiava que quan es fes gran ho faria amb una pilota de futbol als peus... i que algun dia acabaria convertint-se en jugador d'un equip dels grans. I vet aquí que aquell noieta que esmerçava gran part del seu temps lliure a aconseguir tenir un bon domini de l'esfèrica, a saber-se posicionar damunt del terreny de joc, a entendre's amb els altres integrants de l'equip, ho està aconseguint.

• **Podries dir-me alguna persona o persones que creus que t'han influït en la teva carrera com a futbolista?**

– Fonamentalment, els meus pares i la meua família. També alguns amics llançanencs m'han ajudat a endinsar-me en el difícil món del futbol professional.

• **Com recordes els teus inicis en l'esport del futbol?**

– De molt petit, al nostre poble, anava a jugar al camp de futbol amb el meu pare. Així mateix, amb d'altres amics jugàvem diversos partits al llarg de la setmana.

• **Ja deus pensar en fer el salt al primer equip... Quin és l'ambient de rebuda, com et sents entre jugadors ja experimentats a jugar a Primera?**

– Amb ocasió de la concentració de pretemporada que l'Espanyol va realitzar a la veïna localitat de Peralada, em vaig incorporar a la disciplina del primer equip i, com és natural, el meu sentiment era extremament respectuós. L'ambient en el si de la plantilla em va sorprendre molt gratament, ja

que el tracte rebut de part dels jugadors més veterans va ser molt cordial i agradable. Es mostraren disposats en tot moment a donar-me l'ajuda que em calgués.

• **El fet que aquí, a Catalunya, el Barça sigui l'equip que gaudeix de la predilecció del gran públic, com es viu en el si de l'Espanyol?**

– A l'Espanyol, tant de part dels jugadors com dels directius, com de l'aficionat en general, s'és plenament conscient de les pròpies limitacions, així com que el Barça és un club més gran en tots els aspectes. En el que discrepem és en el fet que el Barça rebi l'exclusiva en la seva categorització de catalanista.

• **Tot i que el teu fitxatge per l'Espanyol ja és una gran fita en la teua carrera com a futbolista, la teua ment i les teves aspiracions fins on arriben?**

– Estic plenament centrat en el meu treball per fer-me un lloc en l'Espanyol, però, com qualsevol professional, m'agradaria arribar a un dels clubs punters de Primera Divisió i jugar a les competicions continentals.

• **Mantenir-se temporada rere temporada damunt dels terrenys de joc i jugant a un alt nivell suposa un enorme desgast tant físic com psíquic. Com us ajuden a mantenir una càrrega de treball tan elevada?**

– En l'aspecte mental, amb l'ajuda dels amics, ja ens en sortim; en l'aspecte físic, el preparador físic de l'equip programa les sessions de preparació de manera que els esforços siguin dosificats i aconseguir així de minimitzar el risc de lesions.

• **Al llarg de la teua vida esportiva, recordes alguna experiència o anècdota en especial?**

– Recordo amb especial emoció el meu fitxatge pel Barça quan encara era a la categoria de cadets, i la meua estada a la Masia durant un any. Més recentment, el meu debut a Primera amb

l'Espanyol, a la primera jornada de la lliga enfront de la Reial Societat.

• **El fet de començar a ser més conegut, suposa alguna càrrega?**

– S'ha d'estar preparat físicament i mentalment. No sentir-se cohibit per l'enorme quantitat de públic que assisteix als estadis. S'ha d'aprendre a respectar la gent que t'envolta i ser-hi amable.

• **El fet d'haver estat fitxat per l'Espanyol, quins sentiments o sensacions ha despertat en la teva família, el teus amics i en tu mateix?**

– El fet de fitxar l'any passat per l'equip juvenil de l'Espanyol va suposar tornar a redreçar la meua vida envers els meus objectius inicials, ja que el fet d'haver de deixar el Barça anys abans em va suposar una càrrega fortament emotiva i un sever cop moral.

• **Ens agradaria saber com distribuïu el temps al llarg de la jornada. I si en aquests equips us prepareu com a esportistes en el sentit estricte.**

– Entreno cada matí i, segons les conveniències, alguns dies matí i tarda. Sovint, vaig al gimnàs a continuar la meua preparació física. I part del meu temps el dedico a estudiar l'accés a un mòdul de grau superior, dedicat a l'esport.

• **Tot i que aquesta pregunta pot ser prematura, tots sentim comentar, als propis interessats, que la vida en actiu d'un esportista és molt curta. Has pensat alguna vegada què t'agradaria fer, quan acabis de jugar a futbol?**

– Sovint vénen pensaments que giren entorn al moment de la retirada. Quan acabi la meua vida com a professional del futbol, m'agradaria tenir algun títol per fer de professor d'esports.

• **Penses en quelcom que contribuiria a millorar l'espectacle del futbol?**

– A Espanya, que no juguessin tants estrangers i que es potenciés el planter, que s'ajudés el jugador de casa nostra. Que el futbol s'humanitzés i que es rebaixés la pressió que exerceixen els mitjans de comunicació.

Hèctor Simón, amb la samarreta del RCD Espanyol.

• **Quina és la teua posició damunt del terreny de joc? I quines són les condicions ideals que el jugador ha de posseir?**

– Jo jugo de migcampista avançat, dirigit a atacar. Penso que en el futbol actual cal treballar més sense pilota.

• **Com et definiries com a jugador?**

– Considero que sóc un migcampista amb arribada a l'atac i opcions de gol, tinc una bona visió del joc i un bon desplaçament de pilota. M'agradaria polir el meu joc sense pilota. Una de les meves virtuts, que m'han inculcat des de petit, és oblidar-se de com ets fora del terreny de joc. Són dos mons completament diferents.

• **I com et definiries com a persona?**

– M'agrada ser amable amb la gent i ser humil. Sóc tímid, tot al contrari que damunt la gespa.

Al camp del CE Llançà, en les categories inferiors del club

• **Sents predilecció per jugar al costat o contra algun jugador o equip en especial?**

– Pel jugador de l'Espanyol, la confrontació que té un al·licient especial és jugar contra el Barça. També m'agradaria jugar amb els meus ídols Zidane i Aimar.

• **Parlem del teu esforç personal. Com t'has de fer un lloc en un món altament competitiu?**

– Aconseguir un lloc al primer equip costa molt, a causa de la joventut. Ara el que pretenc és anar adquirint experiència i aconseguir el ritme necessari.

• **I la Selecció Sub-20?**

– No fa pas massa que em van convocar a les sessions d'entrenament per triar els jugadors que han de jugar als propers mundials que se celebren el proper desembre als Emirats Àrabs.

• **Tens alguna altra afició?**

– Venir a Llançà i passar el temps amb els amics, anar al cinema o passejar.

L'Hèctor Simón, jugador de Llançà i actualment fitxat per l'Espanyol, també entrà a formar part d'equips com el Peralada, el Barça, i el Figueres i acumula ja, tot i la seva joventut, un enorme bagatge i experiència com a futbolista, forjats sobre la base de la seva constància, la fermesa, que li permet afrontar les majors dificultats, i la seva generositat a l'hora de l'esforç. Aquell vailet llançanenc que somiava despert quan veia jugar els Romario, Laudrup i companyia, ha crescut com a futbolista i, el que és molt important, també com a persona, i està complint el seu somni d'infant... el d'ésser un bon jugador de futbol professional.

Des d'aquestes ratlles li desitgem que tingui molta sort.

■ *Les fotografies més antigues de Llançà i els seus autors*

JOSEP CLAVAGUERA i CANET

Es ls inicis de la fotografia en les comarques gironines cal situar-los a mitjan del segle XIX. Les primeres passes en aquest art, vingut de França, les varen donar persones ben conegudes pels historiadors de la fotografia, però ignorades pel gran públic. Ells en saben els noms i cognoms, entre els quals podem citar el gironí Josep M. Pou (Girona 1801-Madrid 1865), el banyolí Joaquim Hysern (Banyoles 1804-Madrid 1883), i molts altres, fins i tot una dona, Maria Senger, de pas per Girona, va treballar en aquest art.

Durant la dècada dels seixanta, a la mateixa ciutat i a les comarques s'establiren diversos fotògrafs, que han passat a la història com uns excel·lents professionals: Els Massaguer, els Unal, els Boadella, etc... Entre ells hi hagueren alguns francesos que treballaren aquest nou art i s'establiren a Figueres i Sant Feliu de Guíxols. Situats a l'Alt Empordà, els primers estudis o establiments es localitzen a Figueres, a la fi del segle XIX, i no serà fins als inicis del segle XX, cap als anys vint, quan es té notícia d'algun fotògraf establert a Roses, l'Escala, Portbou...

Les fotografies més antigues de Llançà no són de cap autor llançanenc, sinó que cal cercar-les en una col·lecció coneguda amb el nom d'*Àlbum Rubaudonadeu* o bé en la col·lecció de postals de Roisin, i finalment en l'editor de fotografies i postals que signava amb les inicials: ATV.

Si mirem l'àlbum de fotografies antigues, editat per Viena-Columna, l'any 1997, amb el patrocini de l'Ajuntament i amb el nom de *Llançà: Imatges i records*, observem que en moltes d'elles no hi consta l'autor, són de l'*Àlbum Rubaudonadeu*, i altres estan signades per Roisin o amb les inicials ATV.

Per això m'ha semblat que fóra bo conèixer i esbrinar el passat i la història d'aquestes tres col·leccions.

L'Àlbum Rubaudonadeu

Josep Rubaudonadeu i Corcellés nasqué a Figueres l'any 1841. Dedicà molts anys de la seva vida a la política, en el Partit Republicà, arribant a diputat a Corts i secretari del president de la Primera República.

Propietari i mecenes cultural de diversos projectes realitzats a Figueres i l'Empordà. Encara que visqué allunyat de l'Empordà sempre hi estigué connectat, i per això es comprèn el seu interès per aconseguir aquest conjunt de fotografies, com a mostra d'un temps i d'un país.

D'aquest àlbum se'n coneixen tres exemplars que estan dipositats, un, a l'arxiu del Palau de Peralada; l'altre, a la Biblioteca Pública de Figueres; i el tercer, a l'Arxiu Històric Municipal de Figueres. Hi ha fotografies de tots els pobles de l'Empordà. Dels més grans, n'hi ha més, i dels petits, una o dues.

De Llançà, a la col·lecció de Peralada n'hi ha 19; i a la Biblioteca de Figueres, 25. Cal dir, tot seguit, que aquesta és la més completa de les col·leccions, i consta de 550 fotografies col·locades en 5 volums. De tal manera, que es pot dir que és l'àlbum que conté la col·lecció completa. Mentre que la de Peralada i la de l'arxiu municipal contenen moltes menys fotografies. Una 300 i l'al-

tra, 170. Les tres col·leccions tenen com a autor-fotògraf Josep Cañellas i Mata. Aquests cognoms ens fan pensar que podia ser originari de l'Empordà i que s'hauria establert a París, bressol de la fotografia.

Aquest tàndem, Rubaudonadeu i Cañellas, aconseguiren, a les darreries del segle XIX, portar a terme un projecte fotogràfic, que ara és valorat per tothom, i constitueix un patrimoni cultural per a l'Empordà i per a tots els admiradors de la fotografia antiga.

Llucià Roisin

Se'l considera com a fotògraf de Barcelona, però pel seu cognom pensem que era d'origen francès. S'ha escrit poc d'ell. Els historiadors de la fotografia el situen a Barcelona, on va destacar especialment com a editor de postals des de l'any 1915 fins al 1930.

En el llibre: *Fotògrafs i editors a les comarques de Girona*, editat per la Diputació, se'ns diu que possiblement és qui ha imprès un nombre més important de postals de les comarques gironines. Les imatges de les postals eren fetes per diferents fotògrafs, i fins i tot pel mateix Roisin. Té, a més de les col·leccions de postals, fotografies publicades a la *Costa Brava* del Centre Excursionista de Catalunya, de l'any 1925. També hi ha fotografies seves en el prestigiós *Àlbum Maravella*, llibre de bel·leses naturals i artístiques de Catalunya, publicat cap als anys trenta.

La seva activitat com a editor-impresor de postals dels pobles gironins, fa que se'l consideri com al primer i més important divulgador de paisatges i gent de Girona, i especialment de l'Empordà. No és estrany que n'edités també de Llançà. En l'àlbum *Imatges i records* n'hi ha nou.

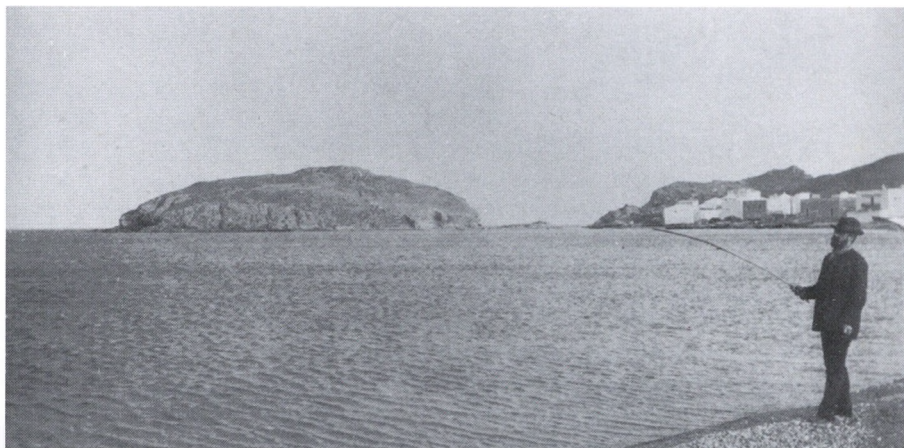
Àngel Toldrà i Viazo (ATV)

Va néixer a Barcelona l'any 1867 i va morir a la mateixa ciutat el 1956. S'ha escrit poc d'aquest fotògraf-editor de postals. Les poques notícies les he trobat en un article d'Inés Padrosa, amb aquest títol: "El catàleg de la postal de Peralada", publicat en els *Annals* de l'Institut d'Estudis Empordanesos (2002).

Regentava Toldrà una papereria de categoria a Barcelona i fou autor i editor de nombroses postals amb imatges de pobles i paisatges de les comarques gironines. Començà a exercir a principis del segle XX. Sembla ser que a l'hora de fer les fotografies, anava amb un ajudant a qui indicava tot el que havia de fer: l'enquadrament de la imatge, l'angle, l'objecte d'interès... l'ajudant es limitava a prémer el botó. De manera que l'autoria de quasi totes les fotografies editades amb la sigla ATV és atribuïble al propi Toldrà.

En l'àlbum *Imatges i records*. Llançà trobem postals signades amb aquestes inicials d'ATV. Entre elles, cal destacar la de la portada de l'àlbum, la plaça, la torre-campanar i l'arbre en ple creixement. Toldrà edità un total de 4.577 vistes, que responen a diferents llocs de Catalunya i Balears. No és estrany que també n'hi hagi de Llançà i els seus entorns.

RUBAUDONADEU

*La platja del Port,
amb un curiós pescador de canya.*

RUBAUDONADEU

*L'església de Sant Vicenç,
encara sense campanar.
Foto de primers del segle passat.*

*Carrer Pi i Margall,
avui Pilota.*

L. ROISIN

LLANSA—Calle de Pi y Margall
L. Roisin, fot. Barcelona

El bany a la platja.

Imatge de la Vila

Imatge del Port

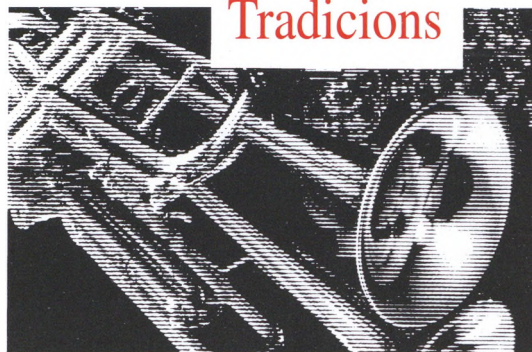
Marisqueria

El Puerto

Telèfon 972 38 00 44
Carrer Castellar, 7 - LLANÇÀ

Amb la
Cultura
i les
Tradicions

Llançà

Av. Reina Fabiola, 2 – Av. Pau Casals, 13
LLANÇÀ

HOSTAL

CAN NARRA

Especialitat en peix

Carrer Castellar, 37
Tel. 972 38 01 78
EL PORT DE LLANÇÀ

BAR FELIP

Plaça Major – Tel. 972 38 13 29
LLANÇÀ

■ MOLINÀS. Un poblet abandonat al terme de Colera

ARNALD PLUJÀ i CANALS

A poca distància de Llançà, a la capçalera de la riera de Colera, a redós de tramuntana, s'hi troba un territori muntanyós conegut per Molinàs (Molinar). Amb aquest topònim designem l'aiguavessant que drena la contrada, un antic molí fariner, d'on procedeix l'etimologia de l'indret, un conjunt de masos, un castell medieval enrunat i un petit nucli de cases, sobre el qual centrarem l'interès principal del nostre escrit.

El naixement del poblet de Molinàs data de mitjan del segle XVIII, en realitat de forma paral·lela a l'actual Sant Miquel de Colera, un cas ben singular de població sorgida a instàncies d'un particular, Ferran Ferrer i Batlle, de Noves (Garriguella), aleshores propietari de tota la vall de Colera i que fou suficientment hàbil com per engrescar el rei Carles III, qui va autoritzar la creació de la nova població, a imatge i semblança del cas de colonització de Sierra Morena. Així doncs, l'existència de milers de vessanes de terra verge en una època en què la vinya equivalia al fenomen turístic o al *boom* urbanístic actual, suposà l'arribada de dotzenes de persones àvids per gaudir

d'un solar on bastir la seva casa i una peça de terra erma per reduir a cultura i així garantir la pròpia subsistència amb la creixent demanda vinícola. La fórmula posada en pràctica foren els establiments emfitèutics, de tal manera que l'abat del monestir de Sant Quirze de Colera, llavors agregat a Besalú, com a senyor del domini directe, i l'establidor, resultaren els més beneficiats.

Els terrenys s'adjudicaven perpètuament als pagesos, mitjançant escriptura pública, previ pagament d'una mòdica entrada o amb el simbolisme d'una tassa d'aigua, però amb l'obligació de convertir la terra concedida en productiva en menys de cinc anys i aixecat l'habitatge en període semblant, en cas contrari, perdien tots els drets adquirits. Transcorregut el termini, començava l'aportació anual d'un cens equivalent a l'onzena part de la collita i el foriscapis, un cànon del 20% fixat sobre els traspassaments, que multiplicat per tots els emfiteutes resultava una sucosa renda per als promotors.

Els primers molinencs procedien de poblacions veïnes, com Sant Miquel de Colera, Garriguella,

Grup de molinencs, als anys quaranta. Entre ells, Jaume Brugat Coromines, Maria Cifuentes, muller de Jordi Cardoner Guday; Pere Sala, la seva germana Margarita, Pere Cardoner, Maria Rodellas Duran i diversos guàrdies civils destinats al lloc.

Vilamaniscle, Rabós, Espolla i la Vall de Santa Creu, i eren branques familiars dels Padrosa, Suñer, Sala, Costa, Ros, Palet, Guday, Cardoner, fins i tot d'uns Faixó arribats expressament del regne de València. De Llançà només tenim coneixement del cas d'en Jeroni Pumarola, que contragué matrimoni amb la vídua Maria Padrosa. Cent anys més tard, un descendent dit Sebastià, hi tingué els seus dos fills, Narcís i Carme, però la guerra civil va desmembrar la família i avui només resta la seva filla, que fidel als orígens ha retornat a Llançà.

Són insòlits els registres reculats de noies molinenques domiciliades a Llançà, excepte Isabel Faig, casada amb un Balló, però tampoc abunden les situacions inverses. Tan sols consten els assentaments d'Úrsula Pagès i Maria Bordas, maridades a mitjan del segle XIX amb els joves Joan Coll i Baldiri Carrés Moÿ, i una incorporació tardana, Amparo Heras Ballesta, que contragué matrimoni amb Joan Carrés Iglesias, però que ben aviat fixaren la residència a Colera.

Administrativament, Molinàs va quedar integrat al districte municipal de Sant Miquel de Colera, juntament amb els veïnats de Sant Silvestre de Valleta i Portbou, el qual era el menys important demogràficament. En aquesta època Molinàs comprenia unes vint cases i superava àmpliament el centenar d'habitants. A la fi de la centúria es produïrien canvis importants. Sant Silvestre demanà, i obtingué per consens, la segregació municipal de Colera, l'agregació a Llançà; mentre que Portbou, afavorida pel tren, la frontera i el creixement, esdevingué la capital del districte, gràcies als vots favorables dels molinencs, esperançats en rebre un millor tracte econòmic per la puixança econòmica de dita població.

Al llarg de la seva efímera història, Molinàs ha patit tres batzegades fortes. La primera fou la fil·loxera. La segona i més greu, l'aiguat de Sant Miquel, ocorregut la tardor de 1920, que suposà la mort d'una jove de catorze anys, l'ensorrament de nou cases, la meitat de les existents, i la total pèrdua d'horts, vinyes i camps de conreu entorn de la riera. Aquesta desgràcia meteorològica revestí una virulència sense precedents que afectà majoritàriament dita capçalera. Les conseqüències encara són visibles, només cal aixecar la mirada del veïnat en direcció a la capella de Sant Miquel, dessota el puig homònim, on veurem trams de muntanya literalment oberta per la força de l'aigua. La darrera tragèdia data de l'any 1956, amb una perllongada glaçada que malversà la majoria d'oliveres del terme.

La curiositat social de Molinàs radica en els nombrosos enllaços entre pubilles locals i joves carrabiners, destinats a la vigilància fronterera d'aquest racó oblidat. Així, encara l'any 1930, el quarter o "casilla", bastida sobre un turó immediat al veïnat, era habitat per 21 persones, entre guàrdies i familiars. El matrimoni mixtos comptabilitzats al llarg dels anys

són els següents: Narcisa Faixó amb Pascual Catalán, Carme Costa amb Juan Gatiesas, Maria Brugat amb Josep Torres, Teresa Domènech amb Domingo Martín, Hermínia Faixó amb Antonio Barranco, Emília Padrosa amb Vicente Díaz, Maria Suñer amb Valentín Rentero i les tres germanes, Maria, Paula i Margarita Padrosa Prim, respectivament, amb Saturnino González, Ramón Gómez i Ramón Aguirre. .

Molinàs aviat s'adonà del pocs beneficis que li reportava la dependència amb Portbou, que davant les pròpies necessitats, sovint s'oblidà dels seus agregats. La màxima aspiració dels molinencs era disposar d'un mestre de primeres lletres, per atendre la vintena d'alumnes censats, plaça que només fou coberta durant tres mesos. La retolació i numeració dels dos únics carrers i el nomenament d'un alcalde pedani foren millores insignificants. L'any 1934, Molinàs fa mans i mànigues amb Colera per obtenir la independència municipal de Portbou, cosa que per fi aconsegueixen, però sense que tampoc representés cap benefici per als seus habitants.

L'èxode de Molinàs comença a l'inici del segle XX. Escolliren bàsicament Colera, Portbou, Banyuls, Llançà i Palau-saverdera. Respecte als empadronats a Llançà, hem trobat en Nitus Buxeda Coll i la seva muller Loreto Culubret, el matrimoni Joan Cardoner Coromines i Catalina Paronella Girbal, les germanes Concepció i Maria Carrés Iglesias i els seus marits llançanencs, Vicenç Vilaboy Tolsanes i Àngel Meranges Bech; Joan Font Garriga amb la llançanenca Victòria Vilà Canals i, darrerament, l'esmentada Carme Pumarola Baulé, alguns membres Cardoner del mas Patiràs i Molinàs, com Pere Cardoner Cifuentes, marit de Maria Padrosa Ros; Baldiri Cardoner Sala i la seva muller Justa García, així com un Roca Cardoner procedent del mas Patiràs i del mas Pineda de Colera.

Als anys quaranta, a Molinàs encara hi havia cinc cases habitades, que totalitzaven vint-i-tres persones. Eren Silvestre Padrosa Prim, la seva muller Maria Sala Figa, el seu fill Francisco, ja casat amb la jove colerenga Fernanda Soler Ros; Baldiri Sala Figa i els tres fills, Joaquina, Miquel i Pere Sala Gironella; Rosa Padrosa Guanter i la seva filla Francisca, Pere Cardoner Cifuentes del mas Patiràs, amb la muller Maria Soler Ros i el fill Jordi; el guàrdia Valentín Rentero, esposat amb la molinenca Maria Suñer Padrosa i els dos fills Valentí i Rosa, així com els guàrdies Benito Sospedra, José Murillo, Joan Genís, Juan Amaya, Miquel Sáenz i Eugenio García.

Per aquestes dates Molinàs acollí un personatge de renom, era Antonio Agüero, vidu de la ballarina Carmen Amaya. El recent traspàs de la seva muller i la recerca d'assossec, el reclogué una temporada en aquesta vall. Comunicà l'enamorament paisatgístic als Wilson de Nova York, uns amics coneguts durant

les *tournées* americanes de la cònjuge artista, que arribaren a comprar i restaurar l'antiga casa dels Ros, llavors de Pere Cardoner. Així doncs, i durant una dècada, es dóna la paradoxa d'un matrimoni de la ciutat més populosa del món que travessava l'Atlàntic per passar una quinzena de dies a un dels pobles més petits i arraconats de la terra.

Actualment, el llogarret és gairebé una ruïna, només resten tres cases dempeus, però no ha perdut l'estructura del primitiu nucli ni la insòlita bellesa del paratge, especialment de les muntanyes que l'envolten, tot recordant la forma d'un circ glacial.

La solitud i tranquil·litat de l'indret és notable, però alhora se'ns fa difícil imaginar com la vida hi ha perdurat durant dos segles o bé el present estat d'abandonament en una època en què l'urbanisme acapara tot el territori disponible. Colera i Molinàs disten menys de quatre quilòmetres, avui aptes amb qualsevol turisme, i també s'hi pot arribar per la pista forestal que s'inicia al coll de Sant Antoni. L'anada per un lloc i la tornada per l'altre, comunicats de poc per un passadís de formigó sobre la riera, és una de les excursions més recomanables que podem fer des de Llançà.

*Molinàs, cinquanta anys enrere,
amb cinc cases dempeus
i habitades.
Un grup ja ensorrat i
la resta amb símptomes
de ruïna imminent.*

MARIA SOLER

*Panoràmica actual,
des del marge esquerre de la riera.
Al fons,
les cingleres de Barbes de Boc
o Orelles de la Mula i
el coll dels Empedrats,
termener amb Banyuls.*

ARNALD PUJÀ

■ Els papers de Salamanca

FREDERIC RIERA i MALLOL

“**M**ai no serà massa tard per intentar actuar bé, mentre a la terra hi quedi un arbre, un animal o un home”. Josep Hlmankiewz, a la seva pel·lícula *El día de los tramposos*, narra la història d'un lladre, interpretat per Kirk Douglas, que intenta escapar-se del penal d'Arizona per recuperar el seu botí, amagat en un niu de serps de cascavell. Però serà l'alcaid de la presó (Henry Fonda) qui, després d'una sèrie de divertides peripècies, s'apropriarà dels diners robats i fugirà a Mèxic. Va ser tanta la gràcia i simpatia amb què el genial director va dotar els seus personatges, que va convertir aquell parell de truans en dos bergants encantadors. Però els que per dret de conquesta s'han apoderat, al nostre país, de béns aliens no compten amb el favor popular.

Ja són molts els qui n'han parlat, són molts; però mentre les coses no canviïn, mai no serem prou els que ens manifestem en nom dels qui fa més de mig segle vàrem ser els perdedors d'una guerra no volguda. Després, acabada aquesta, va continuar un període tristament violent, seguit per un altre, també cruent, en què la venjança implacable sobre els vençuts pretendria acabar, entre d'altres coses però molt primordialment, amb l'essència de Catalunya. Es volia exterminar qualsevol signe de catalanitat.

Juntament amb les tropes vencedores, va entrar a Barcelona un equip d'un centenar de persones, amb un ampli llistat d'adreces particulars i d'institucions, des de la Generalitat fins a seus de partits polítics i sindicats. Era una delegació de l'Estat per a la recuperació dinàmica de documents i la seva única missió era la de confiscar qualsevol paper susceptible d'alimentar la maquinària de la repressió. També intentava legitimar-se jurídicament, després d'haver-se imposat per la força. Per disposar de més informació, i per documents que avui són a Salamanca. Ho feren els vencedors d'una guerra nefasta i inútil; d'una guerra que, mal ens pesi, encara no ha acabat del tot. L'afany de retenir aquest botí n'és un clar exemple.

Els documents que hi ha a Salamanca, incautats a la Generalitat republicana, que són lluny de tor-

nar a Catalunya. Ja ho va dir, sense cap sofisticació lingüística, l'acadèmic de la llengua Gonzalo Torrente Ballester, al balcó de l'Ajuntament de Salamanca: “Los papeles requisados de la Generalitat de Catalunya no deben devolverse, porque son un derecho de conquista”.

En la tràgica postguerra, el botí no foren només els béns segrestats, les cases ocupades, les memòries esborrades, sinó també els arxius. Voluntàriament, crec, els hereus conscients o inconscients del franquisme no els tornaran mai, perquè són més que el dret de conquesta que s'invoqua, de vegades; són papers tacats amb la sang de les víctimes de la repressió.

Sembla una conjura diabòlica, però es veu que hem nascut amb el malfat de rebre bufetades per totes bandes. Fa poc vaig llegir una notícia al diari. En el llibre, recentment editat, de Josep Cruanyes, membre de la Comissió de la Dignitat, sobre els papers de Salamanca, diu que l'espoliació no fou només pel *derecho de conquista*, sinó també per pur afany destructiu de l'analfabetisme feixista. Cruanyes diu que ha desaparegut el 90% de l'espoliació a Catalunya, i que de primera hora va tenir una funció repressiva. És urgent que els de Salamanca siguin informats, a bastament, del que estan defensant, però sense manipulacions malintencionades. Us imagineu un arxiu castellà conservat a Catalunya, del qual es descobrí que n'havien destruït el 90%? Què diria el president del Tribunal Constitucional, que és capaç, ara, de negar-ho tot i d'afirmar que és un greu error considerar Catalunya una nacionalitat històrica? També aquest senyor es permet dir que l'any 1000, quan els andalusos tenien, i Granada tenia, diverses dotzenes de sortidors d'aigua de colors diferents, en algunes d'aquestes zones dites comunitats històriques ni tan sols sabien el que era netejar-se els caps de setmana. Això va dir-ho aquest senyor que durant la dictadura franquista, si no vaig errat, va ser un jurídic militar, dels de fer consells de guerra sumaríssims.

La vocació pedagògica catalana per intentar fer entendre a qui vulgui escoltar el perquè de la històrica reclamació dels papers de Salamanca sembla inesgotable. Cal que el poble català, massa

vegades discret en l'expressió dels sentiments, els proclami amb tota llibertat. Els governs que han manat a Espanya han tractat sempre amb menyspreu Catalunya, s'han mofat de la nostra tradició i de les nostres institucions històriques. No podem admetre capcots els drets de conquesta que ens volen imposar de nou. La nostra dignitat com a poble ho exigeix.

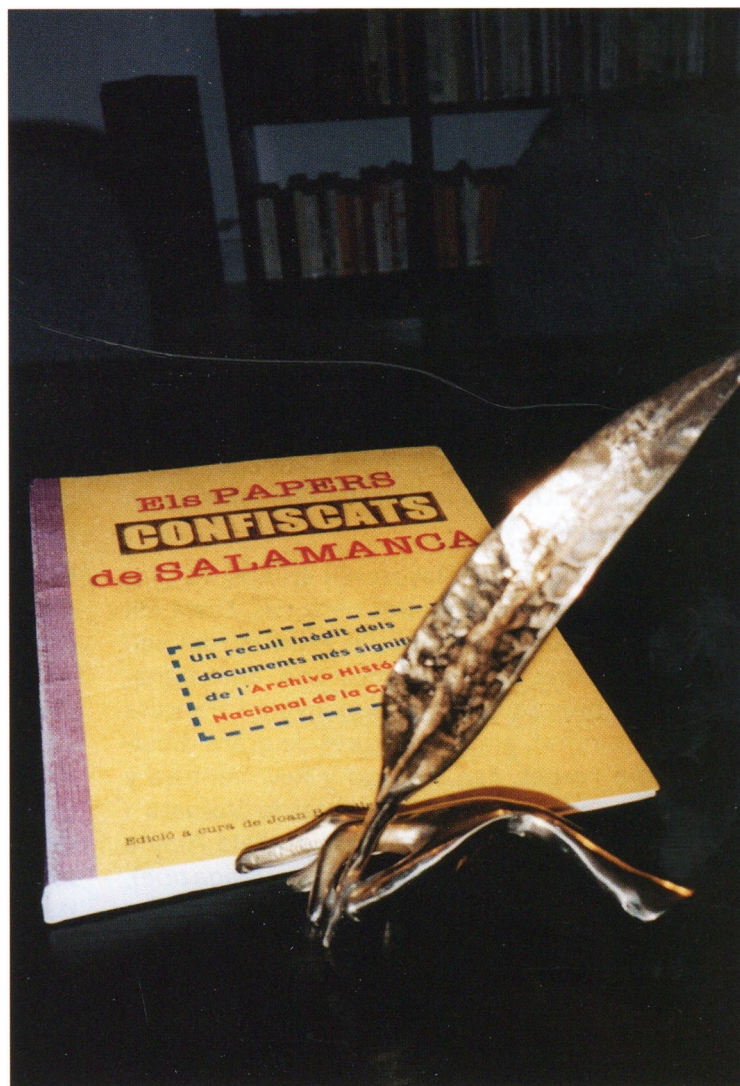
Davant la recent mort, als 101 anys, del que va ser ministre de l'Interior durant la dictadura franquista, Ramon Serrano Súñer, cal no oblidar que aquest simpatitzant nazi i genocida anticatalà va crear la delegació de l'Estat per a la recuperació de documents, que sota diversos canvis de denominació ha donat lloc a l'Arxiu de Salamanca, on es guarden els documents incautats a particulars i institucions de la República.

De la Dignitat, així es diu la comissió que demana el retorn de tots els documents espoliats a

Catalunya i que ara mateix encara continuen amuntegats i sense classificar a l'Arxiu de Salamanca. Va haver-hi una demanda dels partits i les institucions catalanes, va haver-hi un compromís dels partits espanyols i del Congrés. I no hi ha hagut devolució, encara que per endavant se sabia que no els hi farien cap cas. Això de Salamanca és jurídicament una injustícia, políticament és un error i humanament una mesquinesa.

“Nunca te entregues ni te apartes
junto al camino, nunca digas
no puedo más y aquí me quedo.
La vida es bella, tú verás
como, a pesar de los pesares,
tendrás amor, tendrás amigos...”

J.A. Goytisolo
Palabras para Julia

A la família Lmrabet

Quan em van demanar que expliqués la meua experiència dins el Comitè de Suport a ALi Lmrabet em va semblar, com deia Josep Pla, que parlar d'un mateix, sobretot en un cas com aquest, era obscè. Perquè si ja ho és parlar d'un mateix, ho és més quan hi ha tanta gent involucrada aquí i fora del país. Gairebé ja fa sis mesos que Ali Lmrabet és a la presó. Quan ens vam reunir a final de maig, poc abans que el condemnessin a quatre anys de presó incondicional, el 21 de maig (després en un judici d'apel·lació els van rebaixar a tres), no ens imaginàvem ni de lluny tot el que ens esperava. A part de l'empresonament, el van condemnar a pagar una multa de 20.000 dirhams (uns 2.000 euros) i a tancar les dues publicacions que dirigia, *Demain Magazine*, en francès, i *Doumane*, en àrab. L'acusació es basa en una sèrie d'articles i caricatures: la traducció d'una entrevista apareguda en el diari *Avui* a un antic pres polític republicà, Abdallah Zaazaa, un article sobre el pressupost de la casa reial (totalment públic), un fotomontage amb autoritats marroquines en el casament del rei (mai no ha aparegut una al·lusió directa a la figura del rei) i una tira còmica sobre la història de l'esclavatge al Marroc.

En la primera reunió constituent de l'embrió del Comitè (paraula amb molts matisos, no sempre pròxims a la política, com és el nostre cas) hi havia gent de la professió periodística que se sentia especialment afectada, també per amariat amb el detingut, amb la seva companya Laura i per la creença en els principis de la llibertat d'expressió i en els drets humans.

Hem après molt des de llavors. En els nostres projectes hi han participat moltes persones. Entre mil coses, hem publicat una edició especial del seu diari a Barcelona, *Demain Semanario*, amb signatures de la premsa catalana, espanyola i francesa i, per descomptat, amb caricatures de grans dibuixants, com Forges, Fer, Gallego y Rey, Ventura y Coromina, José Luis Martín, Bernardo Vergara i altres dibuixants d'*El Jueves*, Khalid i Saïd Amine (els dibuixants del censurat *Demain Magazine*), entre d'altres. Després de veure la gran qualitat d'aquesta obra gràfica vam decidir organitzar una exposició al Pati Llimona de Barcelona on van afegir-se altres dibuixants de gran prestigi, com Plantu i Pancho de *Le Monde*, Ferreres, Toni Batllori, etcètera. Posteriorment, l'exposició ha

viatjat a París i ara disposem d'ofertes de Madrid, Bilbao o Hamburg. Altres accions de protesta de caire molt diferent han estat l'enganxada de pòsters per part de coneguts actors o la concentració a la plaça Sant Jaume i l'entrega d'una carta a la Delegació del Govern demanant la implicació del govern espanyol. També hem presentat el seu llibre *Mañana. A favor de la libertad de expresión en Marruecos* (Ed. Empúries), amb una compilació dels seus millors articles, a Barcelona i Madrid, fent un enviament massiu de *Demain Semanario* a tots els diaris, ONG i organismes de drets humans de Catalunya, Espanya, França i Marroc. Un dia que estava a la redacció de *Le Journal*, un dels pocs diaris independents marroquins actuals, el director va rebre davant meu l'exemplar que li havíem enviat des del Sindicat de Periodistes de Catalunya!

Mirant enrere, crec que en gran part es deu a uns quants factors: l'acollida de la premsa que s'ha vist especialment involucrada. També hi ha ajudat el fet que l'Ali ja coneixia molts periodistes perquè sovint venia a Barcelona. A més havia col·laborat amb Luis del Olmo, qui li ha dedicat molts minuts en el seu programa i li ha atorgat el premi "Protagonistes" que es lliurarà el proper 1 de desembre, havia participat en un programa de debat del canal 33 de TVC i publicat un reportatge sobre el tràfic d'immigrants en *El País Semanal*. I, entre molts, un motiu més: Ali Lmrabet és el representant de Reporters sense Fronteres al Marroc. A aquest suport periodístic cal sumar-li el d'organitzacions internacionals com Amnistia Internacional, Committee to Protect Journalists, Federació Internacional dels Drets Humans, l'Association Marocaine de Droits de l'Homme, entre moltes, a part de la ja citada Reporters sense Fronteres.

El Comitè de Suport a Ali Lmrabet ha anat actuant sobre la marxa i aprenent cada dia. Les nostres reunions constitueixen veritables *brains stormings*, a l'estiu s'allargaven fins les tantes de la matinada! Però per damunt de tot, no em puc estar de citar la gent amb menys mitjans i, per tant, amb molt més mèrit: la gent del Marroc. La família d'Ali Lmrabet qui amb gran coratge, sobretot Naziha i Nadia, no oblidem Farida ni Hassan, sense por, en un país on els serveis secrets exerceixen fortes mesures de control sobre la població, la ja famosa DST, denuncien sistemàticament la injustícia que pateix el seu germà. La família Lmrabet i tots els que els ajudem, periodistes inclosos, patim les escoltes als telèfons o els

seguiments de control. Moltes vegades quan parlo amb Naziha els al·ludim i parlem com si fóssim tres! Mai no ens ha faltat el sentit de l'humor, tot i les moltes situacions d'angoixa viscudes arran de la vaga de fam de l'Ali de 50 dies. Cada dia ens aixecàvem pensant que en qualsevol moment podia entrar en coma. Metges sense Fronteres té uns documents on s'especifica els símptomes i les normes, sí normes, per dur a terme una vaga de fam legal. Només aigua i sucre. L'Ali va arribar al límit amb diarrees, un còlic nefrític i el vòmit de l'aigua. Afortunadament, va deixar de banda la seva enorme tossuderia i va escoltar la veu de tots aquells que creïem que és millor seguir viu que morir per una injustícia. La lluita pels seus ideals segueix al dia d'avui des de la presó de Salé.

Com he dit abans, acabo de tornar de Rabat, és el meu tercer viatge des que el van empresonar. Hi he anat per ser present en un nou judici, ara per difamació, pendent des de l'any 2000. Finalment s'ha ajornat fins al pròxim 7 de gener. Em vaig decidir a actuar com a conillet d'índies per saber com ho ha de fer un amic per demanar una visita. Existeix el precedent d'una delegació de polítics catalans i espanyols que van esperar a l'ambaixada espanyola de Rabat el permís del Ministeri de Justícia fins a les 10h de la nit del dia abans de marxar. El permís no ha arribat mai, en canvi sí que el van concedir a una delegació de polítics francesos que el van tractar de convèncer que es traslladés a França a complir la pena. Ali Lmrabet té doble nacionalitat, francesa i marroquina. Ali Lmrabet va ser coherent: marxar i acceptar la proposta francesa era una fugida i una renúncia a la lluita pels drets de qualsevol marroquí. Com deia, vaig iniciar el periple per la burocràcia marroquina per aconseguir saber com i si existia el dret que una amiatat visiti un pres marroquí. Gràcies a l'Associació Marroquina de Drets de l'Home, vaig poder accedir a l'anomenat "Cànon de drets dels presoners en les presons del Marroc". I entre molts dels drets, vulnerats, hi figura el dret a rebre visites d'amics d'"especial interès" i correspondència, que fins al dia d'avui està retinguda al despatx del director. Després de parlar amb el cònsol espanyol, vaig decidir anar directament a la presó de Salé a demanar el permís al director, el Sr. Belghazi, qui

en acabat d'una desagradable conversa va usar la tàctica de jugar a despistar: enviar-te cap a un altre lloc fins que desisteixis. Però, aquesta vegada acompanyada de dues amigues, també de l'Ali, Virginia i Ángeles, vam persistir i rebotades de la Direcció General d'Assumptes Penitenciaris al Ministeri de Justícia, vam acabar entregant i registrant una petició de visita al ministre de Justícia, amb la paciència i l'esforç que requereix convèncer un funcionari marroquí. Tot aquest relat es podria llegir com un atac directe al Marroc. I no és així: mai no ens hem cansat de

repetir que la nostra campanya és en pro de la reclamació d'uns drets fonamentals, sobretot el de la llibertat d'expressió. Una de les lliçons que he après és que el Marroc té els suficients recursos per iniciar un camí vers la democràcia. Cal confiar en la capacitat del poble marroquí d'assolir-la i desterrar la mirada de superioritat del primer món vers el tercer món. En un país amb falses aparences d'una democràcia, hi ha moltes veus crítiques que així ho creuen i una d'elles és la de l'Ali Lmrabet.

En aquests moments lluitem perquè el Marroc el reconegui com un pres d'opinió o de consciència, com el qualifica Amnistia Internacional.

Per a més informació:

www.ali-lmrabet.org (en construcció)

www.uab.es/ceii

www.rsf.org

www.amnesty.org / www.ai-cat.org/ www.a-i.es

www.fidh.org

Per a suport i contribucions econòmiques:

e-mail: comiteapoyolmrabet@yahoo.es

"La Caixa" 2100-0883-73-0200193838

(diners per a despeses d'edició del diari, de l'exposició, etc.)

Han contribuït importants diaris, revistes, periodistes i gent solidària).

Si voleu escriure a Ali Lmrabet: Ali Lmrabet, Prisonnier d'opinion. N° d'écrou 91035. Prison Civile de Salé. Rabat. Maroc.

Flaix

■ Tardor a l'Albera

JAUME T. PRIM

JAUME T. PRIM

De sobte, ens arriben les primeres glaçades, encara tímides, que són avís d'alguna feble nevada a la carena en forma de serrell blanc, on hi podem descobrir les petjades de llebres, senglars, guilles o algun cabirol. I és aleshores quan les vaques de l'Albera baixen de les carenes per refugiar-se als boscos de més avall.

Les castanyes cauen al terra humit i ple de fulles, mentre que els bolets, com el cep, l'oriol, la ginesterola i més tard els martinencs, ajudats per les boires i el sol, surten a les fagedes, els alzinars i les suredes.

L'aspecte cromàtic que ofereixen molts racons és per anar-hi a badar. De les fulles vermelles dels aurons es passa per tot un seguit de colors ocres, groguencs i ataronjats que ens ofereixen els castanyers, els faigs, els roures i les freixes, en contrast amb el verd intens de les alzines i els suros a les parts baixes, o de les taques de pi pinassa al sector de Puigneulós.

JOAN BUDÓ,

El Pirineu. L'Albera. Les Albères

*L'Anyet,
a Requesens.*

*Vaca fagina,
característica de l'Albera*

JAUME T. PRIM

Circer d'arboç.
(*Arbutus unedo*)

JAUME T. PRIM

JAUME T. PRIM

Xiprer dels pantans.
(*C. taxodium distichum*)

JAUME T. PRIM

El Castell de Requesens,
amb la muralla i altres elements medievals.

■ Llançà, illa empordanesa

VIRGÍNIA MASCARÓ

Sí, no ha estat cap lapsus. Era això exactament el que volia dir i no parlava de cap illa de les Medes, situades mar al sud del cap de Creus. Em refereixo a una altra illa, una de simbòlica que guarda moltes semblances amb dues illes a les quals personalment estic estretament lligada: Mallorca i Menorca, la major i la menor de les Balears. Sóc nouvinguda a la vostra terra. Hi vaig venir per primera vegada per fer una entrevista a **Joan Vilà**, en **Gori**, un pescador de Llançà. L'entrevista va sortir publicada al suplement *AVUI diumenge* l'any 1997. La vaig escriure perquè m'atreien el món del mar en general i els seus tresors personals, en particular. És a dir, els pescadors que encara avui es fan a la mar amb la seva barqueta. Vaig fer l'entrevista al Port, a prop d'on en Gori tenia amarrat el llaüt (llagut) una mica atrotinat de tant de fer-se a la mar. Bufava el vent de tramuntana i jo prenia notes en una llibreta intentant amb dificultat que l'aire no se'n dugués el paper ni cap paraula em passés per alt. No me'n vaig adonar tot d'una, però va ser un enamorament a primera vista. No pas del pescador que tan amablement va contestar les meves preguntes –algunes tan òbvies, provenint d'un neòfit, que el feien somriure–, sinó de tot el que durant aquella jornada havia enregistrat mentalment amb els cinc sentits mentre donava forma a les paraules d'en Gori bolígraf en mà a la meva llibreta. Va ser un amor d'aquells que, així com passa el temps, hi penses sovint amb nostàlgia sense saber ben bé perquè.

Resideixo a Barcelona des de fa molts anys, m'hi vaig establir primer per estudiar i després per motius professionals. Malgrat estar-hi molt ben integrada, el fet de sentir-me profundament illenca feia que sempre em sentís una persona de fora. Aquest sentiment em va acompanyar durant gairebé quinze anys, però ha canviat. I és perquè he trobat una petita illa a l'Alt Empordà: Llançà. La vida m'ha dut a conèixer millor aquestes terres des de fa no gaire temps. A tot allargar, uns quatre anys. I amb la mateixa subtileza que l'embat de la mar penetra a l'interior de la terra, aquesta petita illa i la seva gent, han calat a dins meu. Primer va ser la sorpresa pels contrastos: El sol es ponía darrere les muntanyes i no en l'horitzó marí; els colors del mar i de les roques eren de color de plom i foscos i els sorrals d'arena, grisos, tot i que igualment bells. Però, sobretot, em va deixar sense paraules retrobar la mar, la seva immensitat penetrant-ho tot de manera impetuosa. Després hi vaig redescobrir el seu vent dominant: la tramuntana.

La sorpresa va donar lloc a poc a poc al reconeixement de les semblances: els cels eren blavíssims i la llum que acompanya sempre la tramuntana, diàfana.

"Això és com a Menorca" pensava. I "els penyals agrests s'assemblen molt a Fornells, la zona nord de la més petita de les Balears, i també al cap de Formentor, a Mallorca". El passat prehistòric, amb els dòlmens, em menaven mentalment fins a les taules, els talaiots i els monuments megalítics de Mallorca i Menorca que conec tan bé. El llibre *Llançà. Notes històriques* (Salvat), de **Josep Clavaguera**, que a més de mossèn de Llançà és arxiver del Palau de Peralada, em va ajudar a conèixer millor aquest aspecte.

Em va apassionar adonar-me que la cultura ho traspuava tot de manera discreta, però present i constant: cada any s'hi celebra el Premi Gat Perich. Llançà esdevé capital de l'humor de tot l'Estat. Un tren carregat de ninotaires i especialistes a fer riure amb el seu art es reuneixen a la vila i el més destacat de tots és premiat amb una reproducció de l'entranyable, irònic i intel·ligent gat de **Perich**. Fins l'any passat, el premi que atorga l'Ajuntament, el lliurava un alcalde amb una vasta cultura i que, a més, és poeta: **Josep Maria Salvatella**. "Primer que el combat foll de cada dia,/ primer que el guany i que la festa anyal,/ primer que tantes coses que ens separen, /llançanecs, és Llançà", diu una estrofa del seu poema *Nosaltres*. Precisament, vaig ser a la presentació del llibre d'un bon amic meu i excompany de feina, el periodista **Jaume Comellas**. *Llançanencs d'or* (Brau), i em va acabar de confirmar que era en terra de cultura: metges, pedagogs, mossens, escriptors, esportistes i pintors il·lustres configuren una llarga llista ressenyada amb professionalitat per Comellas. Tots els premiats tenen una cosa en comú: més enllà dels seus mèrits personals estimen la cultura i des de diferents vessants han aportat el seu saber a aquesta terra, on hi han deixat una petjada profunda.

No obstant tot això, el detonant final i determinant que em va canviar va ser la seva gent, les persones de Llançà que he tingut la sort de conèixer –nascuts allà o que s'hi han establert de bell nou–: en **Toni**, la **Carme**, en **Vicenç**, la **Teresa**, la **Mercè**, en **Josep**, la **Dolors**, en **Jaume**, l'àvia **Constança**, ara ja desapareguda, l'àvia **Pita**, una llarga llista de persones. Des de les més grans fins a les més petites, com ara la **Jana** i la **Maria**. Tots ells, com la gent de les meves illes, tenen un sentit de l'humor peculiar, estimen el bon viure, el bon vi i el bon menjar, treballen de valent però no fan de la feina un esclavatge, perquè són fonamentalment mediterranis d'esperit. I, a més, saben compartir el que tenen amb els altres, amb generositat. També són, com els illencs, una mica tancats d'entrada, però un cop hi entres a dins t'estimen i tracten com si fossis un més dels seus i de la seva terra.

“Quina sort, he trobat una illa al continent”, vaig pensar un bon dia. Això no m’ho he inventat jo. Ja ho va dir **Josep Pla** al seu llibre *Empordà*. Referint-se a la zona del cap de Creus –en el sentit més ampli–, deia que era un món a part i que en realitat es tractava del Vallespir. I és cert. Quan vas per la carretera de Figueres a Llançà i arribes a l’alçada del castell de Quermançó, el paisatge és diferent i el temps que hi fa, també. Quan els meteoròlegs diuen que a l’Alt Empordà plourà, pot no fer-hi ni un ruixat i en canvi brillar-hi un sol radiant. Ells,

com que ja ho saben, estan atents als pronòstics dels meteoròlegs francesos. En realitat, Llançà i tota la zona del seu voltant és com una illa mediterrània que he cartografiat amb exactitud al meu imaginari ben a prop de les meves illes. Tot el que les uneix, ni que sigui invisible als ulls, ja ho canta **Maria del Mar Bonet** a *Des de Mallorca a l’Alguer*, una cançó popular sarda que a través d’una sèrie de topònims geogràfics dibuixa la unitat de la llengua catalana. En una de les estrofes hi diu: “De Ciutadella a Llançà”.

Restaurant

LA VELA

ESPECIALITAT EN PEIX

Av. Pau Casals, 23 (davant de la capella)
Tel. 972 38 04 75
EL PORT DE LLANÇÀ

— Restaurant —

La Farella

C/ Cap de Creus, 1
Tel. 972 12 16 11
17490 LLANÇÀ

AUTO LLANÇÀ S.L.
ALINEACIÓ, EQUILIBRAT, FRENÒMETRE, PRE-ITV

PNEUMATICS

PNEUS - TIRES

OFERTES MENSUALS
TEL. 972 12 06 75

Platja de Grifeu
Apartat de Correus 232
Tel. 972 38 07 18
17490 LLANÇÀ

■ Rutina

Dius que t'has cansat de la rutina? No et culpo de res. La nostra relació no passava pel seu millor moment, però la nostra rutina era allò que ens feia ser, allò que donava sentit a la nostra existència.

No ho creus?

Si puc ser sincera, trobo molt a faltar la maleïda rutina al teu costat, totes aquelles petites coses que un dia vam compartir i que ara s'han esvaït.

Recordo la calidesa del matí al teu costat. El tic-tac, constant i agut, del despertador negre que vas portar d'Itàlia. Tan constant... des del dia en què ens vam conèixer aquest rellotge ha mogut les seves busques per guiar el nostre temps, per mesurar la nostra rutina i moure'ns a través dels dies. Cada dia, a la mateixa hora, un so llarg i estrident ens forçava a obrir els ulls, i a veure petits raigs de llum que travessaven fugitius les esclatxes de la vella persiana de la nostra finestra.

Tots dos estirats sobre un llit tendre, tou, còmode. Cada matí, de manera espontània, les nostres mans s'unien sota els llençols per donar la benvinguda a un nou dia, i els nostres llavis es mostraven dolçament els seus sentiments a dos quarts de nou, després d'escoltar el crit desesperat del despertador. M'encantava acaronar-te quan t'acabaves de despertar, quan ambdós crèiem que començava un dia ple de sorpreses i misteris per descobrir. Els teus cabells rebels dansaven amb els meus sobre els nostres coixins de *patchwork* quan, moguts per la força de la rutina, sortíem del nostre paradís oníric per entrar a l'altre món ple de realitat. El fred del terra, les mans sobre les cames, els ulls aclucats lluitant contra la llum que entrava per la finestra.

Tu, tan llepafils com sempre, preparaves l'esmorzar amb aigua de la font del nostre barri. Era més pura, més natural. Diàriament, un cafè carregat, per suportar amb els ulls ben oberts el pas i el pes del temps. I el ritual de cada matí, per ocultar la nostra autèntica identitat sota el maquillatge i la roba més elegant de les botigues més cares de Girona. Sempre cal oferir una imatge d'èxit, em deies. Sempre. Un cop vestits, pentinats, perfumats per mostrar tot allò que no érem, sèiem a la taula de vidre del menjador, coberta amb els papers que calia revisar abans d'anar a treballar, i esmorzàvem mirant-nos als ulls, sense necessitat d'armar-nos de paraules per explicar tot allò que sentíem l'un per l'altre.

CRISTINA LUENGO

Tu, amb els teus pacients. Jo, amb els meus estudis filològics. Però tots dos en harmonia, sense que res fos capaç de separar-nos, ni tan sols les nostres diferències. Dues ànimes oposades que compartien el desig d'esdevenir una. Dos mons, dos ideals, dues causes per les quals calia lluitar, unides i eternes, sense por. Sense la por que t'arrossega a mossegar la poma de la rutina.

Recordo que t'agradava escoltar-me quan llegia. Cada matí, abans de marxar cap a la universitat, volies que et llegís versos trobadorescos, cançons d'albada, aquelles que narren la separació dels amants amb la sortida del sol, amb la tènue llum de l'alba. Petites joies de la nostra literatura. I, quan acabava, em besaves tendrament, com per evitar que les paraules fugissin a través dels meus llavis.

I arribava el moment: l'hora de marxar, l'hora d'anar a treballar, l'hora de separar-me de tu fins al final de la tarda. Potser sí, que els nostres dies eren esclaus de la rutina...

Al garatge, abans d'agafar els cotxes, ens tornàvem a besar com adolescents enamorats, bojós d'amor. Però el temps ens pressionava.

Entre els cotxes, passava a través dels carrers empedrats, humits encara per la rosada de la nit de camí a la universitat, sense deixar de pensar en tu, en què estaries fent en aquell moment. I tu feies exactament el que feies cada dia. Deixaves enrere la botiga del pa de tota la vida, un nou establiment on es reparaven ordinadors i altres elements informàtics, i davant teu hi havia la teva clínica.

A la universitat m'esperaven els meus companys. Feia temps que treballàvem en un projecte amb una universitat estrangera. Fèiem un estudi comparat de textos literaris de l'edat mitjana. Adorava aquella feina. Desxifrar els missatges ocults dins les poesies i els versos més bells, escrits en moments de guerra i de pau, de crisi política o d'esplendor social.

Aquell dia, com cadascun dels dies de la teva vida com a doctor, tenies a la llista sis pacients, i esperaves ser capaç de descobrir els seus mals i de guarir-los. Un doctor molt atractiu, pensaven les teves pacients, i algun home amb conviccions sexuals diferents a les dels altres. Realment atractiu. Gaudies treballant, t'omplia fer feliç aquells que patien. Però... et vas plantejar algun cop que jo també podria estar patint?

Dins el grup de filòlegs de la universitat hi havia una jove promesa de la literatura contemporània, un

jove escriptor que lluitava contra la societat per tractar de transmetre a través de les seves obres una realitat que no tothom era capaç d'acceptar. Deu anys més jove que jo, dotze anys més jove que tu.

Vam fer grups de treball per estudiar els cinc textos que havíem trobat a la vella biblioteca d'un home de negocis. Cinc grups: quatre de tres persones i, l'últim, una parella. La jove promesa i jo. La investigació calia fer-la amb calma, amb temps, sense pressa. Calia descobrir tot allò que pretenien transmetre els primers poetes catalans. Uns textos d'Alfons de Rossí i Guillermet de Muret, dos poetes trobadorescos completament desconeguts fins al moment en què els vam descobrir. Obres mestres del segle XII.

Es deia Curial. Em va sorprendre sentir el seu nom, el nom d'un cavaller heroic d'una de les novel·les de cavallers més riques de la literatura catalana. Curial Ponts i Soler. Vam decidir prendre un cafè a la plaça de la Catedral per parlar sobre el mètode que seguiríem per treballar. Em va comentar que era la seva primera feina, després d'acabar els seus estudis a Barcelona. Era alt, de pell clara i ulls marrons. Tenia mans de pianista, amb dits llargs i àgils, i duia ulleres quadrades i negres, de pasta. Els seus cabells foscos es movien al ritme del batec del vent, i les seves mans no eren capaces de dominar-los. Realment atractiu...

Semblava un noi molt intel·ligent i viu. Observava cada gest que feia la gent que ens envoltava, i amb una facilitat extraordinària descrivia el caràcter de les persones després d'observar-les breus instants. Vam parlar durant hores. Estava molt content de treballar en aquell projecte, de treballar amb autèntics professionals de les lletres. I una estranya sensació va inundar el meu cor. Estar amb aquell noi, amb aquell jove de vint-i-cinc anys em feia sentir jove. Amb ell recordava cadascun dels moments que vaig passar amb el meu marit abans de casar-nos i abans de sotmetre'ns a la llei natural de la rutina.

Em va convidar a dinar al seu estudi cèntric. Es va negar a anar-hi en cotxe. Caminàvem parlant de qualsevol cosa que vèiem o que ens passava per davant dels ulls. I rèiem. Rèiem d'una manera molt sana. I jo ja no recordava què era riure... Vam arribar a casa d'en Curial. Neta, ordenada, plena de llibres i de flors, detall que em va sorprendre novament. Aquell noi, aquell jove filòleg era una capsa de sorpreses.

Va entrar a la cuina. Em va demanar què podia cuinar, i vaig suggerir fer un plat de pasta.

No em podia creure tot allò que em passava. Era com tornar al passat, i veure novament el meu marit deu anys enrere, quan encara gaudíem de petites coses sense donar importància a què passaria al futur. Estar amb en Curial em va obrir els ulls. Havíem canviat molt des del nostre casament. Havien crescut les responsabilitats, els deures i les obligacions, i havíem perdut l'interès per les coses noves. Tan sols ens

havíem adaptat a la rutina, a viure sota el món tal i com ell havia volgut que visquéssim. Ens guiàvem per la rutina, cada dia, sota un teixit d'aparent felicitat. Estar amb aquell noi només unes hores em va descobrir que tot allò que jo havia anomenat felicitat era tan sols comoditat, costums assolits i acceptats, sense buscar més enllà. Havíem perdut el risc i l'aventura de la vida.

Vivia feliç, però tot era sempre igual, exactament igual cada dia. Llevar-nos, esmorzar, besar-nos, treballar... tot accions mecàniques que es repetien inescapablement dia rere dia. En realitat no érem més que els perfectes desconeguts. Ens havíem deixat de conèixer el dia que cada gest, cada mirada, cada paraula, s'havia transformat en una acció per acabar un dia i esperar l'arribada del següent, idèntic a l'anterior.

Una llàgrima em queia a través de la cara, quan en Curial va apropar-se a mi, i em va eixugar els ulls amb un mocador de seda suau i càlid. I em va somriure. Els seus ulls em van parlar, no vam necessitar les paraules per dir tot allò que volíem dir-nos. Em va demanar que no plorés, que podia confiar plenament en aquell jove desconegut que coneixia feia tan sols sis dies. Quina ironia! Però semblava que el coneixia feia anys, feia segles, com si sempre hagués estat a prop meu sense notar la seva presència.

Em recordava tant a ell... eren ben bé la mateixa persona, però amb tot un món de diferències que els separava. El meu marit i en Curial eren l'ànima i el cos d'un mateix ésser. En Curial era l'ànima del cos del meu marit, ànima que feia temps que havia perdut i havia oblidat, per esdevenir un home frívolament tendre i atractiu. Tot era la rutina. La mateixa que ens assetjava des de feia temps, però jo havia descobert els seus plans. Condemnar-nos a una eternitat suposadament feliç, però plenament insubstancial, buida.

I, de sobte, em va besar. En Curial, tendrament, va prendre el meu cap entre les seves mans i em va besar dolçament. Era com renéixer, com tornar a viure aquell primer petó amb la persona que t'estimes de tota la vida. Una sorpresa de la vida... Era dolç, fràgil i em feia sentir feliç, una felicitat autèntica dins el meu món de comoditat i acceptació.

– Arnau...– vaig dir.

Lentament, com intentant no fer soroll, va separar els seus llavis dels meus, després d'un petó llarg i agradable. Em va somriure, novament. No semblava decebut, tot i que en aquell moment tan íntim jo hagués esmentat el nom del meu marit. Tan sols semblava convençut. Em va besar novament, més breu, i em va convidar a seure a la taula a dinar.

Un deliciós plat de pasta amb verdura ens esperava. Va encendre dues espelmes i va tancar les finestres, deixant el petit estudi inundat de la suau llum de les flames. Em va preguntar per l'Arnau, per la meua

ARKIU

vida, per com era tot al meu voltant. I vaig confessar. Vaig confessar-li tot allò que la seva imatge m'havia fet recordar, tot el desig que la seva joventut havia despertat en mi, i tot el que volia canviar amb l'Arnau, per intentar ser feliços com abans. Vam xerrar durant hores, i en Curial va agrair-me la companyia.

Pel que em va explicar, mai no havia compartit la seva vida amb cap noia, el trobaven superficial i somiador, i estava sol dins aquella ciutat desconeguda per a ell. Girona l'inspirava. Allà va trobar les muses després dels anys d'estudiant a Barcelona. Escribia sobre la realitat, sobre el que veia als ulls de la gent, i no tothom acceptava la seva visió del món. Inesperadament, va sonar el meu telèfon mòbil. Era el meu marit.

Se'ns havia fet molt tard! Dos quarts de nou del vespre. En Curial em va regalar un llibre de filosofia oriental, i em va besar la mà. Amb la seva particular generositat, es va oferir a acompanyar-me a la universitat, on jo tenia aparcats el meu cotxe, i allà ens vam acomiadar. Al dia següent ens tornaríem a trobar, qui sap amb quantes sorpreses més.

Quan vaig arribar a casa no em vas besar i, molt seriós, vas demanar-me que parléssim. Va ser quan em vas dir allò que jo ja havia descobert: no volies seguir amb una vida de suposada felicitat mai més, i volies deixar la relació. Ni tan sols vaig plorar. Només vaig abraçar-te, i et vaig agrair a cau d'orella tots els anys que havíem passat junts. I vas marxar. Algú que haves trobat et feia realment feliç, i vas marxar a la recerca de la teva felicitat. Tu també volies ser feliç. Dius que t'has cansat de la maleïda rutina?

Recordo cadascun dels moments de rutina que vam passar junts, cada moment especial, i mai no podré oblidar-te. La rutina va vèncer la lluita. Ens vam separar després de molts anys. Recordo cadascun dels instants, un rere l'altre, constantment. Però ara... ara busco cada dia el misteri, la sorpresa, la novetat rere cadascuna de les meves accions. Crec que sóc feliç, sóc lliure. I cap rutina no em tornarà a sotmetre mai més. En Curial és la persona que més m'estimo, és qui diàriament em sorprèn amb els seus ulls o amb les seves paraules.

La rutina no em tornarà a sotmetre mai.
Mai més.

D'un passat no tan llunyà

■ Rètols

Es podem veure cada dia i no ens n'adonem, són aquells rètols que han quedat com a restes arqueològiques d'uns establiments o negocis que gran quantitat de llançanencs recorden.

Molts d'ells realitzats de manera artesana i de vegades folklòrica; era lògic, ja que encara mancava força temps per a l'entrada de noves expressions gràfiques.

En gairebé tots els casos, l'hàbil pintor o retolador no intentava donar-li aspectes rellevants al text, deixant de banda els ornaments, les interpretacions o la simbologia. La tipografia d'aquestes lletres és d'un estil simple, la coneguda popularment per *pal*

RAFAEL BORRÀS

sec, semblant a aquelles que aparegueren als paquets de cigars IDEALES. Impossible de compararlo amb allò existent actualment, on es disposa de gran quantitat d'aparells informàtics, amb entorns gràfics que s'utilitzen mitjançant un ratolí, amb el qual s'aconsegueixen donar multitud d'efectes a un escrit publicitari.

Poden ésser carrinclons, en ocasions propers al *kitsch*, però tot i així aquest recorregut visual que mostro no voldria que s'interpretés com una crítica amb un rerefons de doble sentit, ben al contrari. De totes maneres, vostès són lliures d'interpretar el que vulguin. Som-hi doncs:

Discoteca 91

Degut a les seves dimensions, es veu d'una hora lluny. De ben segur que el jove visitant, en un primer moment, pot somriure d'alegria, que més tard serà una pena en saber que aquest local d'esplai nocturn que començà a funcionar per allà els anys setanta, i que regentà el popular Antoni Barneda, ha desaparegut.

RAFAEL CORCOLL

RAFAEL CORCOLL

L'Hacienda

Curiosament proper a l'anterior, apareix aquest altre rètol que indica l'existència en un temps passat d'un *night club*. Pot semblar una broma per al jove anterior, però no és així. Aquesta terrassa d'estiu, que competí amb el Pati Blanc també en el *boom* dels setanta, es transformà darrerament per exigències del jovent en el conegut *Kroack*, malauradament tancat al seu torn.

La Parra

Rètol acurat, en bon estat de conservació, amb un cert estil modernista per la motllura que l'envolta. Evoca un passat de tardes i nits agradables a la fresca d'aquest tipus de cep. Terrassa-bar de vermut i pastís per als vilatans i turistes. L'oferta i la demanda dels setanta eren diferents a les exigències actuals, tot i així molts recordaran bones estones en aquest local.

El Pirata

Aquest negoci és molt posterior als citats anteriorment, ja anomenat *pub*; a l'actualitat ha canviat d'emplaçament, modernitzant notablement les seves instal·lacions del carrer Ebre. Gràcies a la seva existència, puc anomenar el seu promotor; un personatge molt popular que amb la seva creativitat i empenta donà una bona oferta lúdica al turisme de les darreries dels seixanta i tots els anys setanta a la nostra vila. Qui no recorda el *Puput!* Qui no coneix en Josep Malats!

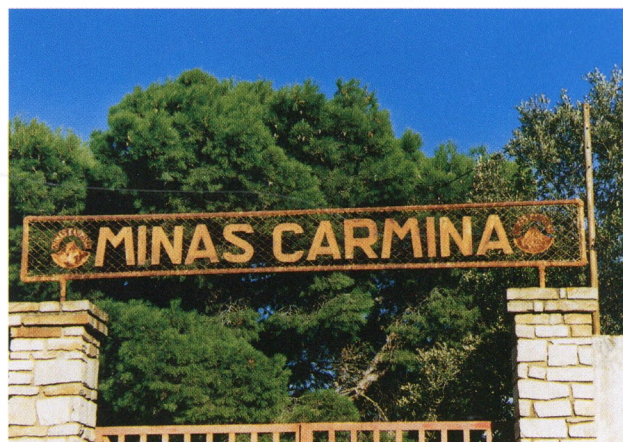

Minas Carmina

Empresa degana a la nostra població, propietat del senyor Fernando Lorda Roig. Lloc de treball de molts immigrants i gent del poble. La seva ja desapareguda existència ve lligada a una etapa d'involució econòmica, eren aquells magres temps anteriors a l'arribada del turisme frenètic. S'anunciava en una publicació del 1954 així: "Minas Carmina. Pegmatitas y Feldspatos. Oficinas: calle Gerona núm 9, Barcelona, y Barrio Setcases, Llansá."

RAFAEL CORCOLL

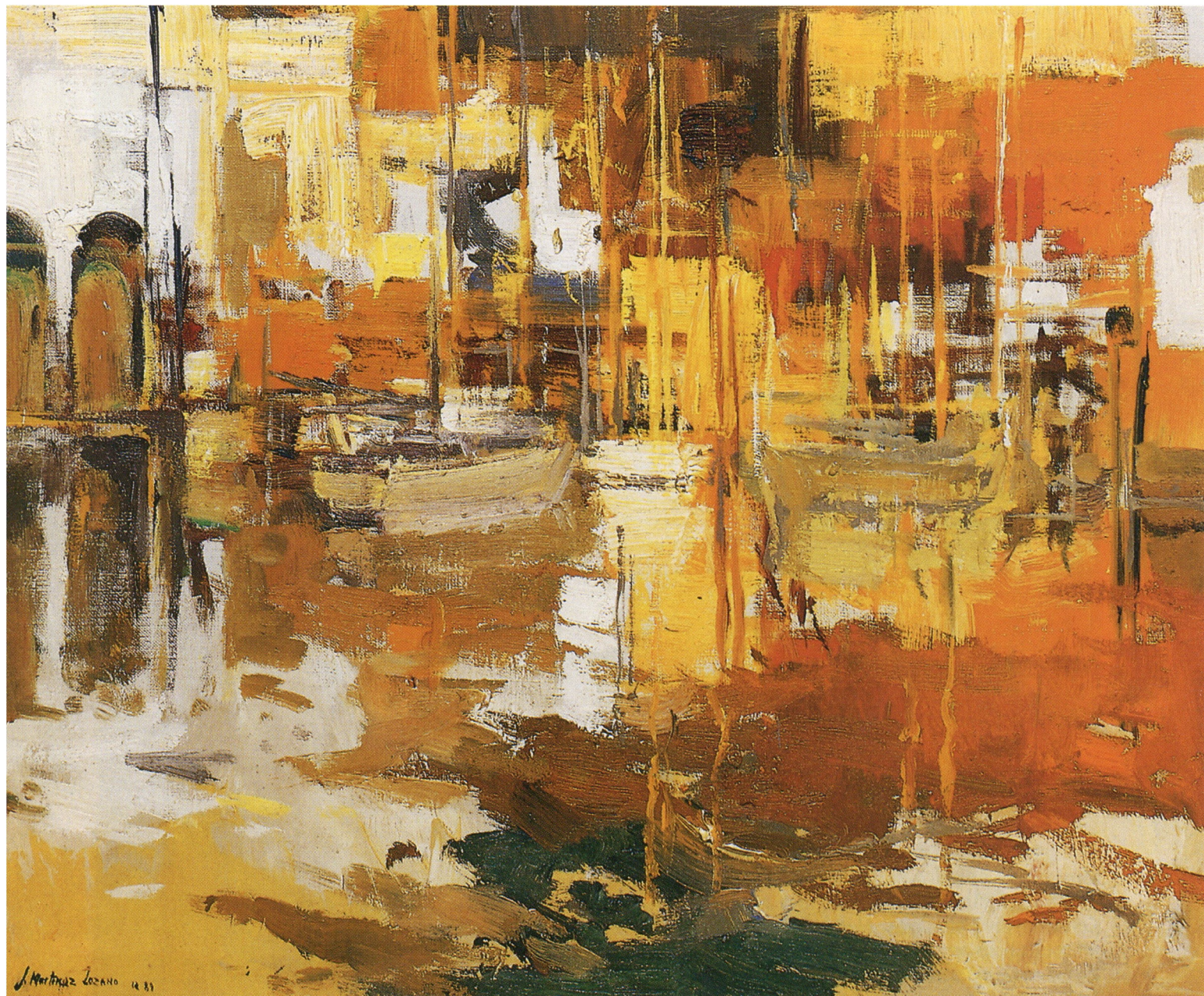
Bodegas Coll

Celler històric emplaçat al carrer Salmerón, conegut en molts llocs per la compra i venda de raïms i també per la seva elaboració de vi. Inicià la seva activitat el 1935 i tancà les seves portes el 1986. En el seu interior, d'amplis espais, hi han quedat bons records de la meva infantesa al costat de meu avi *Falet*.

J. Martínez Lozano, Aiguabarreig, oli, 81 x 65.

ARXIU

I

Arbres, els homes fixen rels; la terra,
saba i saó, que aviva el Ser, l'injecta
l'ànima; silf, el buf dels vents, l'insufla
ment i esperit, que el medi ambient cisella.

Gotes de pluja, els dies, baules làbils
d'una cadena, efímer doll de dígit,
grans d'un penjoll; raïms que ens els desgrana,
àvid, voraç, el temps. El temps depreda,

passa, perquè el seu és passar; rossega
fred, i ens rosega, mos a mos, i ens tara
mòrbid. Ens és durada o tast, i ens solta

llast. Fent estralls ens ha viscut, i ens cessa.
L'home no vol confins, i se'l detura,
i ha d'assumir, rendit, deixar de viure.

II

Plany tardoral, despesa: el temps degota
crònic l'agenda, full a full, i endola
l'alba amb la posta, el dia amb nit, i esvera
l'ombra que a l'hora baixa els ulls acluca.

Temps fonedís: passat, present; l'espera,
cara al futur, com sempre, està en capella;
i orb, a l'ignot postrem, abstrús i vague,
fuig a esperons batuts, o bé s'estronca.

Tu, Magdalena, i jo, lliurats al vòrtex,
fem, sense admetre mai que tot acaba
fora de joc; que el curs del sol s'aturi

gràvid; que a ple present, l'amor traspassi
l'ordre existent i, enllà del que ha de vindre,
junts, transmigrem als íntims somnis cèlics.

■ *Dintre el pou de l'àvia*

ROSA NEGRE

Dintre el pou de l'àvia tinc el català,
fa temps que hi va caure i s'hi va quedar.
Dintre el pou de l'àvia tinc el català,
el dia de Pasqua l'aniré a cercar.

Quan anava amb l'àvia a l'hort a regar,
en el pou va caure el meu català.
No vaig poder treure'l, dels dits em lliscà,
vaig deixar-lo dintre, allà es va quedar.
-Nena, no et traboquis, que no et servirà.
El pou té massa aigua, no el pots agafar.
Deixa que es remulli el teu català...

Quan jo era petita no em va gens mancar,
vam deixar la casa i el vaig oblidar.
I ara que sóc àvia, de cop he pensat
si anava a trobar-lo, el meu català.
El dia de Pasqua l'aniré a cercar!
L'àvia, pobra, és morta, el pou s'ha assecat
i allà entre les pedres veig el català.
L'estiro, l'agafo, el tinc a la mà...
No té ni una arruga, el meu català.
Quan jo era petita no em va gens mancar,
l'he trobat intacte, el meu català,
en el pou de l'àvia es va ben guardar.

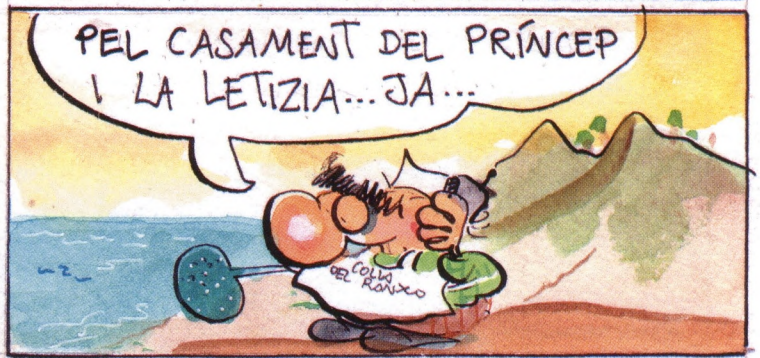
Dintre el pou va caure, el meu català,
el dia de Pasqua el vaig retrobar.

*Des de Portvendres,
amb el viu record*

FER *i* desfer

concur's XV

coneixem Llançà?

En arribar a la quinzena edició d'aquest concurs, hem variat el sistema de preguntes. Continuen essent tres, però tenen sis possibles respostes, una d'elles encertada. Ah! I no les busqueu en els articles d'aquesta revista, no hi són. Cal endevinar les tres preguntes i els llocs de les tres fotografies. El premi, com sempre, dos àpats en un restaurant llançanenc a elegir. Som-hi!

PREGUNTES

1. Hi va haver un castell, avui desaparegut, en un lloc just entre els termes de Llançà, el Port de la Selva i Vilajuïga. Com es deia?

Quermançó	Vallmala
Rataconill	Terrer
Miralles	Puig d'Esquer

2. En quin any es va inaugurar l'edifici de l'actual col·legi Pompeu Fabra, a les Esplanes?

1964	1976
1970	2001
1973	982

3. Quants regidors va aconseguir a Llançà el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE) a les primeres Eleccions Municipals democràtiques, el 1979?

4	6
1	7
3	0

Foto 1.

Foto 3.

Foto 2.

RESULTAT DEL XIV CONCURS

Guanyador: ALBERT NEGRE, d'Ullà.

Respostes correctes:

Preguntes

1. 1899
2. Hostalric i Fogars de Tordera
3. La fragata *Preciosa*

Fotos

1. La Residència del Temps Lliure
2. La Placeta
3. Plaça Carles Sabater

Port de Llança - Moll Jordi Canal, s/n
Tel. 972 38 07 10 – Fax 972 38 07 06
e-mail: cnllanca@bitel.es
17490 EL PORT DE LLANÇÀ

Finques J. Company **Ceigrup**
Immobiliàries

- AGENTS DE LA PROPIETAT IMMOBILIÀRIA
- ADMINISTRADORS DE FINQUES
- VENDES I LLOGUERS

Castellar, 48-50 – Tel. 972 38 01 97
Fax 972 38 08 81
17490 Llança (Girona)

llanca@finquescompany.com
www.finquescompany.com

*Fiscal • Laboral • Mercantil
Comptable • Assegurances*

Nicolás Salmerón
(pàrquing bombers)
Tel. i Fax 972 12 09 94
17490 LLANÇÀ

ZURICH ASS.
J. BUXEDA
AG. 170066-5

RESTAURANT CLUB NÀUTIC LLANÇÀ

Gestió i direcció: Restaurant Can Quim, SL
Moll Jordi Canal
EL PORT DE LLANÇÀ
Telèfon 972 38 05 17

■ *Consells a una núvia*

*Fragment d'un pergami atribuït a
Fra Llorenç de Cap Ras (1203-1268)*

Si us heu de casar, Garsenda,
un avís jo us he de dar:
mireu que no es vegi massa
de tots dos qui manarà.

Puix que sempre han dit los savis
que al carrer mana marit,
mes la dona mana a casa
àdhuc a dintre del llit.

I si la rutlla no rutlla
–Déu no vulgui cosa tal!–,
no sereu pas la primera
d'aquest poble a fer lo salt.

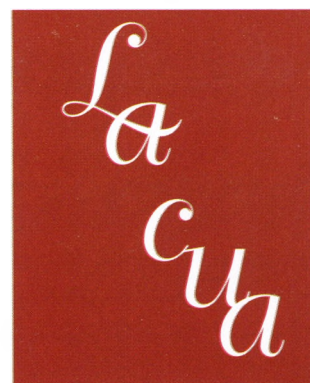

ARXIU

A L'ESCENARI

Hamlet: – Guaita, guaita, quin ocell!

Ofèlia: – On?

■ *Ells*

A tots els culers

Ells porten grana al cor
i un blau de mar ben fort,
colors de nostra ensenya.

Ells no són tots d'aquí,
mes sempre podem dir:
Puyol i via fora!

Ells són onze homes sols
i s'han empassat gols
com qui menja melindros.

Ells van jugar com mai
a Wembley, què carai!,
“en un momento dado”.

Ells no han fet gaire res
després; donem mercès
que no som a Segona...

Ells han de tenir clar
que això no pot durar,
o els obriran *Laporta*.

Addenda:

Ells ens faran cridar
el dia de demà:
Som campions d'Europa!

Per la recopilació:

LO GAITER DE COLLDEFORQUES

GODOY CORREDORIA D'ASSEGURANCES, S.L.

GODOY & CALDAS ASSESSORS, SA

*Serveis
professionals*

av. pau casals, 25-27, 1r - tel. 972 38 05 00 - fax 972 38 14 63 - 17490 llançà
pi i margall, 1 pral. b - tel. 972 50 02 35 - fax 972 67 29 48 - 17600 figueres

e-mail: godoy@godoy-ca.com